

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПЕРВОМАЙСЬКИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ
ІМЕНІ АДМ. МАКАРОВА

Кафедра Економіки та суспільного розвитку

«Допущений до захисту»

Завідувач кафедри

Генер. Мисирська
«15» 06 2016р.

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
НА ЗДОБУТТЯ СТУПЕНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ «БАКАЛАВР»**

На тему: Амортизаційна політика підприємства в умовах ринкової
економіки

Виконав студент групи 42-ЕП₂₂₃

- *В.А. Заріцький*
(підпис)

Заріцький В.А.

Керівник роботи:

Мігай Н.Б.
(підпис)

к.е.н, доцент Мігай Н.Б.

Первомайськ 2026

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Первомайський навчально-науковий інститут
Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова

Кафедра економіки та суспільного розвитку

Спеціальність 051 Економіка

Освітня програма: Економіка підприємства

ЗАТВЕРДЖУЮ

Гарант освітньої програми

Мігай Н.Б.

(підпис)

« 10 » 02 2026 року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Студенту: Заріцький Володимир Андрійович
(прізвище, ім'я по батькові)

1. Тема роботи: Амортизаційна політика підприємства в умовах ринкової економіки

Керівник роботи: к.е.н., доцент Мігай Н.Б.

Затверджені наказом ректора № 18 від « 19 » 02 2026 року

2. Термін подання роботи: 18.06.2026

3. Вихідні дані по роботі: Законодавчо-нормативна база, навчальна, періодична, методична література з досліджуваної теми, бухгалтерська, фінансова звітність досліджуваного підприємства

4. Перелік питань, що належать до розробки

Теоретичні аспекти формування амортизаційної політики підприємства.
Оцінка ефективності використання основних фондів ПрАТ «ІВЦ-МФО».
Напрямки удосконалення амортизаційної політики ПрАТ «ІВЦ-МФО».

5. Перелік презентаційних матеріалів:

Позитивні і негативні сторони обраних стратегій формування амортизаційної політики. Система методів нарахування амортизації, що використовуються у господарській практиці. Показники формування фінансових результатів ПрАТ «ІВЦ МФО». Динаміка коефіцієнтів зношення та придатності основних фондів. Диференційований підхід до вибору методів нарахування амортизації основних засобів

6. Консультанти розділів роботи:

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
1 розділ	к.е.н., доцент Мігай Н.Б.	<i>Shly</i>	<i>Brud</i>
2 розділ	к.е.н., доцент Мігай Н.Б.	<i>Shly</i>	<i>Brud</i>
3 розділ	к.е.н., доцент Мігай Н.Б.	<i>Shly</i>	<i>Brud</i>

7. Дата видачі завдання 10.02.2026

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів роботи	Терміни виконання етапів роботи	Приміт
1	Вибір теми кваліфікаційної роботи	10.02.2026	
2	Визначення мети, завдань, об'єкта та предмета дослідження	12.02.2026	
3	Складання плану, підбір і опрацювання списку використаних джерел	19.02.2026	
4	Розробка теоретичного розділу	27.02.2026	
5	Розробка аналітичного розділу	18.03.2026	
6	Розробка проектного розділу	10.04.2026	
7	Оформлення вступу, висновків, списку використаної літератури та додатків	27.04.2026	
8	Подання рукопису кваліфікаційної роботи, презентаційного матеріалу на попередній захист	05.06.2026	
9	Подання роботи рецензенту та отримання рецензії	16.06.2026	
10	Захист роботи перед атестаційною комісією	18.06.2026	

Студент

Керівник роботи

Brud
(підпис)

Shly
(підпис)

Заріцький В.А.
(прізвище, ініціали)

Мігай Н.Б.
(прізвище, ініціали)

Анотація

Бакалаврську роботу присвячено дослідженню теоретичних та практичних засад формування й реалізації амортизаційної політики підприємства в умовах ринкової економіки.

У роботі вивчено економічну сутність амортизації як інструменту відтворення основних засобів та важливого внутрішнього джерела фінансування. Проведено комплексний аналіз чинної практики нарахування амортизації на досліджуваному підприємстві та оцінено її вплив на фінансові результати. Особливу увагу приділено порівняльній характеристиці різних методів амортизації.

За результатами аналізу виявлено ключові проблеми підприємства через неефективне використання амортизаційних відрахувань. У третьому розділі роботи обґрунтовано стратегічні напрями вдосконалення амортизаційної політики підприємства. Запропоновано застосування міжнародного досвіду механізмів нарахування амортизації та вдосконалення амортизаційної політики на досліджуваному підприємстві.

Ключові слова: амортизація, амортизаційна політика, основні засоби, відтворення капіталу, методи нарахування амортизації

Abstract

The bachelor's thesis is devoted to the study of theoretical and practical principles of forming and implementing the enterprise's depreciation policy under the conditions of a market economy.

The study examines the economic essence of depreciation as a tool for the reproduction of fixed assets and an important internal source of financing. A comprehensive analysis of the current depreciation practices at the researched enterprise was conducted, and their impact on financial results was assessed. Particular attention is paid to the comparative characteristics of various depreciation methods.

Based on the results of the analysis, the key problems of the enterprise arising from the inefficient use of depreciation deductions were identified. The third chapter of the thesis substantiates strategic directions for improving the enterprise's depreciation policy. It proposes the application of international experience regarding depreciation mechanisms and the enhancement of the depreciation policy at the studied enterprise.

Keywords: amortization, amortization policy, fixed assets, capital reproduction, amortization methods

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ АМОРТИЗАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА	6
1.1 Амортизаційна політика підприємства та чинники впливу на її формування в сучасних умовах	6
1.2 Методи нарахування амортизації та їх економічне значення	12
1.3 Нормативно-правова база амортизаційної політики в Україні	21
РОЗДІЛ 2 ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ФОНДІВ ПрАТ «ІВЦ МФО»	29
2.1 Загальна характеристика ПрАТ «ІВЦ МФО»	29
2.2 Аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства	32
2.3 Аналіз стану та структури основних засобів ПрАТ «ІВЦ МФО»	36
2.4 Оцінка ефективності амортизаційної політики підприємства	44
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ АМОРТИЗАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ПрАТ «ІВЦ МФО»	47
3.1 Міжнародний досвід механізмів нарахування амортизації та можливості впровадження в Україні	47
3.2. Удосконалення амортизаційної політики як чинник оновлення основних фондів ПрАТ «ІВЦ МФО»	52
ВИСНОВКИ	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	63

ВСТУП

Економічний прогрес і добробут держави зумовлені сукупністю чинників, серед яких провідну роль відіграють масштаби виробництва, використання передових технологій та випуск конкурентної продукції, при цьому функціонування реального сектора безпосередньо залежить від капіталовкладень в основні фонди, оскільки їхнє систематичне оновлення є запорукою розширеного відтворення та стабільного зростання доходів як громадян, так і бюджету країни.

Суттєвим аспектом фінансового управління суб'єктів господарювання виступає амортизаційна політика, у межах якої підприємства здійснюють нарахування за встановленими державою правилами та стандартами, самостійно обираючи найбільш ефективний метод амортизації основних засобів відповідно до особливостей своєї діяльності задля досягнення максимальної економічної доцільності у використанні власних ресурсів.

Формування дієвої амортизаційної політики зумовлює необхідність прийняття стратегічних управлінських рішень, що регламентують механізми та вектори експлуатації засобів праці. Оскільки протягом останнього десятиліття спостерігаються суттєві трансформації в динаміці руху основних фондів, процесах їхнього оновлення та джерелах фінансування відтворення, роль амортизаційного інструментарію значно зростає. Водночас у вітчизняній практиці амортизаційна політика трансформувалася з основного ресурсу для оновлення матеріально-технічної бази на інструмент фіскального регулювання, що посилює податкове навантаження на рівні як держави, так і окремих суб'єктів господарювання. Додатковою проблемою залишається відсутність у правовому та науковому полі України чіткого розмежування між категоріями «амортизація» як процесом перенесення вартості та «амортизаційна політика» як комплексною стратегією управління цим процесом.

Отже, формування дієвої амортизаційної політики постає сьогодні критично важливим завданням, оскільки вона виступає безпосереднім важелем управління станом основних засобів та кінцевими фінансовими показниками промислового

підприємства. В умовах обмеженості зовнішніх інвестиційних ресурсів саме амортизаційні відрахування мають стати надійним внутрішнім джерелом самофінансування та модернізації виробничих потужностей.

Метою кваліфікаційної бакалаврської роботи є вивчення теоретичних аспектів формування амортизаційної політики підприємства в ринкових умовах господарювання та пошук шляхів її удосконалення.

Відповідно до визначеної мети передбачається виконання наступних завдань:

- дослідити теоретичні аспекти амортизаційної політики підприємства та чинники впливу на неї;
- розглянути методи нарахування амортизації;
- вивчити нормативно-правову базу амортизаційної політики в Україні;
- оцінити стан та ефективність використання основних фондів досліджуваного підприємства;
- сформулювати пропозиції щодо удосконалення амортизаційної політики підприємства;

Предметом дослідження виступають теоретичні аспекти та практичні питання формування амортизаційної політики підприємства в сучасних умовах.

Об'єктом кваліфікаційної бакалаврської роботи є процеси забезпечення ефективної амортизаційної політики ПрАТ «Інженерно-виробничий центр мастильного і фільтруючого обладнання». Вибір об'єкта дослідження зумовлений наявністю низки невирішених проблем підприємства щодо ефективного використання та відтворення основних фондів.

Інформаційними джерелами для написання роботи є нормативно-правові акти з досліджуваної теми, методична та періодична література, національні положення (стандарти) та бухгалтерська і фінансова звітність підприємства.

В першому розділі досліджено теоретичні аспекти формування амортизаційної політики підприємств в сучасних умовах, вивчено сутність амортизаційної політики, методи нарахування амортизації та нормативно-правову базу амортизаційної політики підприємств.

У другому розділі здійснено оцінку фінансово-господарської діяльності, аналіз ефективності використання та відтворення основних фондів досліджуваного підприємства.

У третьому розділі проаналізовано міжнародний досвід правового регулювання амортизаційної політики та його впровадження в Україні, запропоновано напрямки удосконалення амортизаційної політики досліджуваного підприємства.

Структурно випускна робота складається з трьох розділів, вступу, висновків, списку використаної літератури та додатків. Робота викладена на 75 сторінках друкованого тексту, містить 5 рисунків, 18 таблиць. Список використаної літератури налічує 31 джерело.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ АМОРТИЗАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Амортизаційна політика підприємства та чинники впливу на її формування в сучасних умовах

Амортизаційна політика є невід'ємним елементом загальнодержавного науково-технічного курсу, слугує ключовим інструментом державного регулювання економіки, що насамперед стимулює модернізацію виробничих потужностей, впровадження інновацій та активізацію інвестицій, забезпечуючи зрештою зростання ефективності всього суспільного виробництва.

Спираючись на загальнонаціональні принципи, методи й нормативи відрахувань, суб'єкти господарювання формують власну стратегію, яка визначається як сукупність управлінських рішень щодо оптимізації накопичення та цільового використання амортизаційних сум у межах загальних фінансових ресурсів; це дозволяє підприємству підтримувати й оновлювати основні засоби згідно з вимогами законодавства, гарантуючи стабільність прибутків та відповідність державним пріоритетам [9, с. 46].

Амортизаційна політика підприємства є стратегією управління основними засобами та нематеріальними активами, яка передбачає підбір оптимальних способів нарахування зносу задля формування внутрішніх джерел інвестування, мінімізації податкового навантаження та контролю за цільовим спрямуванням цих коштів [11,с.295].

Формування оптимальної амортизаційної політики відіграє критичну роль у процесі модернізації матеріально-технічної бази підприємства за рахунок внутрішньої капіталізації, оскільки цей процес інтегрує в собі загальнодержавні нормативи та унікальні особливості діяльності конкретного суб'єкта. Будучи фундаментальним елементом системи фінансового менеджменту, така політика дозволяє ефективно керувати власними грошовими потоками задля своєчасного оновлення основних засобів і підтримання конкурентоспроможності компанії.

Реалізація амортизаційної політики активує мікроекономічні механізми, які суттєво прискорюють модернізацію основного капіталу, стимулюють інноваційний розвиток виробництва та сприяють формуванню привабливого інвестиційного середовища, паралельно оптимізуючи податкове навантаження та підвищуючи прибутковість суб'єкта господарювання. Водночас неефективне застосування цього інструменту як ключового джерела фінансування відтворення фондів неминуче призводить до критичного зростання рівня їхнього зношення, що підкреслює гостру потребу у вдосконаленні методів формування такої політики задля забезпечення фінансової стабільності та сталого розвитку підприємств [3].

Серед науковців немає єдиного погляду щодо трактування економічної природи амортизації, аналіз яких дозволяє систематизувати сучасні погляди на поняття «амортизація основних засобів». Огляд фахової літератури дає підстави стверджувати, що в межах цих дискусій сформувалися три ключові концептуальні підходи: перший розглядає амортизацію як грошовий еквівалент фізичного та морального зносу активів, другий акцентує увагу на самому процесі поступового включення вартості такого зносу до собівартості вироблених товарів чи послуг, а третій визначає її передусім як специфічний інструмент або методіку в системі бухгалтерського обліку. Зазначені підходи до визначення сутності амортизації відображені на рис. 1.1

Рис. 1.1 Концептуальні підходи до визначення сутності поняття «амортизація»

В основі класичного підходу лежать принципи теорії вартості та закономірності обігу засобів праці, де ключовою ідеєю є безперервне заміщення та відтворення необоротних активів у сучасних натуральних формах, що відповідають актуальним досягненням науково-технічного розвитку. На противагу цьому, економічна (бухгалтерська) концепція розглядає амортизацію не через призму майбутнього оновлення ресурсів, а як суто розрахунковий механізм поступового включення частки вартості основних засобів у собівартість виготовленої з їх використанням продукції.

Фіскальна (податкова) концепція амортизації базується на механізмі виведення частини доходу з-під оподаткування шляхом нарахування амортизаційних сум, причому нормативи та методи цих розрахунків чітко регламентуються національним законодавством (зокрема в Україні — Податковим кодексом), часто перевищуючи при цьому реальні економічні потреби оновлення активів. Такий підхід має виражений регуляторний характер: стимулюючи зростання норм відрахувань, держава сприяє накопиченню внутрішніх інвестицій та зміцненню фінансової стабільності бізнесу, тоді як їх зниження використовується як інструмент для збільшення податкових надходжень до бюджету.

Зокрема, науковці Брадул О.М., Буркова Л.А., Шерелюк В.А. [1] вважають, що поняття «знос» та «амортизація» є взаємопов'язаними сторонами єдиного економічного процесу, оскільки амортизаційні відрахування не лише забезпечують перенесення вартості необоротних активів на готовий продукт, а й слугують грошовим показником втрати їхньої робочої придатності. У зв'язку з цим амортизацію доцільно трактувати як механізм акумуляції фінансових ресурсів для повернення капітальних інвестицій, тоді як знос є безпосереднім знеціненням об'єктів під дією експлуатаційних та зовнішніх чинників.

Група дослідників, серед яких Козьменко С.Н., Васильєва Т.А. та Ярошенко С.П., акцентують увагу на етимології терміну «амортизація», що в перекладі з латини означає «безсмертя». У контексті управління основними засобами це поняття інтерпретується як здатність вартості активів зберігатися попри їхній

фізичний чи моральний знос: вона не втрачається остаточно, а поступово трансформується, переходячи на новостворений продукт, що фактично означає постійну зміну локалізації та речової форми капіталу в процесі виробництва [7].

Попри значний доробок науковців та вагомі теоретичні напрацювання в цій сфері, чимало аспектів оптимізації амортизаційної стратегії досі потребують розв'язання. Огляд актуальної літератури демонструє, що дослідники здебільшого концентруються на виборі конкретних методик нарахування зносу, водночас констатуючи, що нинішня амортизаційна політика ще не стала повноцінним та ефективним механізмом регулювання господарської діяльності підприємств.

У сучасних економічних реаліях амортизаційні процеси на рівні суб'єкта господарювання реалізуються через низку ключових функцій:

по-перше, функцію відшкодування, що забезпечує повернення інвестованого капіталу з урахуванням часового фактора шляхом включення вартості активів у ціну продукції;

по-друге, відтворювальну, спрямовану на компенсацію фізичного та морального зносу через накопичення фінансів для майбутньої модернізації; по-третє, накопичувальну, яка полягає у безпосередньому формуванні амортизаційного фонду.

Крім того, амортизація виконує облікову функцію, виступаючи інструментом систематичної реєстрації перенесення вартості засобів праці в системі бухобліку; фіскальну, що дозволяє підприємству оптимізувати податкове навантаження (зокрема через механізми прискореного зносу), а державі - впроваджувати податкову політику; і, нарешті, розподільчу, яка регулює співвідношення коштів фонду, що спрямовуються на повне оновлення активів або їх капітальний ремонт [10].

Процес формування амортизаційної політики підприємства обумовлений низкою ключових факторів, серед яких першочерговим є масштаб використання операційних активів, адже чим більший обсяг основних засобів та нематеріальних активів перебуває у власності, тим вагомішим є вплив амортизації на інтенсивність оновлення капіталу та фінансові результати.

Важливу роль відіграють методи оцінки вартості активів: оскільки переоцінка часто не встигає за реальним зростанням цін, амортизаційні суми можуть втрачати свою реноваційну здатність, що призводить до штучного завищення прибутку та надмірного податкового навантаження.

Наступним чинником є реальний термін експлуатації, який потребує індивідуалізації на рівні конкретного підприємства з урахуванням специфіки виробничих процесів, замість використання усереднених нормативів.

Гнучкість політики також залежить від дозволених законодавством методів нарахування амортизації, які хоч і надають певну свободу вибору, проте обмежені встановленими нормами за групами активів. Крім того, на вибір методів нарахування впливає склад і структура майна (зокрема поділ на активну та пасивну частини), а також темпи інфляції, що знецінюють базу нарахування та накопичені ресурси фонду відтворення. Важливим фактором виступає загальна інвестиційна активність компанії, оскільки потреба у фінансуванні конкретних проектів модернізації безпосередньо визначає вибір найбільш вигідних у поточний момент способів амортизації.

Серед найвагоміших чинників, що визначають вектор формування амортизаційної політики, ключове місце посідають темпи науково-технічного прогресу, поточний стан і рівень організації технічного парку, а також специфіка асортиментної лінійки продукції чи послуг. Крім того, критичне значення має рівень капіталізації амортизаційних відрахувань, що безпосередньо впливає на спроможність підприємства трансформувати накопичені ресурси в реальні інвестиції для подальшого розвитку.

Встановлення строку корисного використання певного об'єкта власності та вибір методу розрахунку є надзвичайно важливим, адже амортизація повинна враховувати фактори, які впливають на інтенсивність використання основних засобів, економічні вигоди із певного основного засобу.

Для кожного суб'єкта господарювання пріоритетною метою є формування такої амортизаційної політики, яка забезпечить максимізацію сумарного показника чистого прибутку та амортизаційних нарахувань. Саме це сукупне

значення виступає головним критерієм під час економічного обґрунтування ефективності обраної політики на рівні підприємства, оскільки воно відображає реальний обсяг внутрішніх фінансових ресурсів, доступних для подальшого розвитку та інвестування.

Кожен з підходів до формування амортизаційної політики має свої переваги і недоліки (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Позитивні і негативні сторони обраних стратегій формування амортизаційної політики

Позитивні сторони	Негативні сторони
Інвестиційна стратегія формування амортизаційної політики	
Збільшення амортизаційних відрахувань з метою забезпечення своєчасної зміни зношених основних засобів	Збільшенні витрат на амортизацію основних засобів та відповідно – зниження прибутку
Амортизаційні відрахування як інвестиційне джерело є постійним та не обкладається податком на прибуток	Можливе зниження показників рентабельності за рахунок мінімізації прибутку
Можливість застосування нових технологій та нового обладнання	
Випуск більшого обсягу продукції, підвищення її якості та конкурентоспроможності	
Стратегія максимізації прибутку	
Зниження витрат на виробництво продукту та максимізація прибутку	Збільшення витрат на ремонти та підтримання в робочому стані основних засобів
Формування кращого фінансового стану в результаті збільшення величини чистих активів підприємства	Використання прибутку на інші цілі, крім капіталізації та недостатність амортизаційних відрахувань як джерела оновлення основних засобів
Збільшення показників рентабельності за рахунок максимізації прибутку	Збільшення податкового навантаження при оподаткуванні прибутку та на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки
Використання прибутку як основного джерела оновлення основних засобів	Відсутність можливості своєчасного оновлення основних фондів

Аналізуючи стратегічні напрями розвитку підприємств, слід враховувати варіативність їхньої фінансової стійкості, яка безпосередньо визначається динамікою виробничих потужностей, обсягами збуту, ціновою політикою, а також рівнем операційних витрат та іншими ключовими економічними показниками.

Саме ці показники формують основу для оцінки спроможності підприємства зберігати стабільність у мінливих ринкових умовах та реалізовувати обрані стратегічні орієнтири.

У сучасних економічних реаліях діяльність підприємства розгортається під безперервним тиском нестабільного та мінливого зовнішнього середовища, яке безпосередньо корегує його стратегічні цілі, тактичні кроки та, зокрема, принципи формування амортизаційної політики, де визначальну роль відіграють встановлені державою законодавчі межі. Водночас аналіз внутрішнього середовища, що перебуває під прямим контролем керівництва та власників, дозволяє оцінити потенціал суб'єкта господарювання та використати амортизаційні інструменти для зміцнення його позицій: від забезпечення високої технологічності активної частини фондів та впровадження інновацій до досягнення цільових показників прибутковості й ліквідності [7].

Комплексне врахування цих зовнішніх і внутрішніх чинників дає підприємству змогу обрати найбільш ефективну стратегію формування амортизаційної політики, що максимально точно відповідає специфіці діяльності підприємства.

1.2 Методи нарахування амортизації та їх економічне значення

У країнах із розвиненою ринковою економікою господарський механізм передбачає застосування широкого спектра методів нарахування амортизації, тоді як у вітчизняній практиці ці можливості наразі дещо обмежені чинними стандартами бухгалтерського обліку. Проте поступова інтеграція України у світовий економічний простір відкриває шлях до впровадження всього арсеналу амортизаційних інструментів, напрацьованих закордонним досвідом. Обираючи конкретний метод нарахування зносу, підприємство має враховувати галузеву специфіку та особливості експлуатації активів, щоб гарантувати їхню економічну доцільність. Оскільки ключовим завданням будь-якого суб'єкта є підтримання фінансової стійкості та максимізація доходів, коректність розрахунку

амортизаційних сум набуває стратегічного значення, адже вони безпосередньо коригують підсумкові показники прибутковості компанії.

У широкому розумінні амортизація трактується як безперервний процес компенсації вартості основних засобів протягом усього періоду їх експлуатації — від моменту введення в дію до повного вичерпання ресурсу. Процедура нарахування та облікове відображення цих сум суворо регламентуються положеннями П(С)БО 7 «Основні засоби», де чітко встановлено перелік доступних методів амортизації та нормативні строки корисного використання для різних груп активів [19]. Водночас механізм здійснення амортизаційних відрахувань залишається досить складним і дискусійним аспектом, що потребує ґрунтовного аналізу в межах загальної системи управління та оцінки ефективності використання необоротних активів на підприємстві.

Ефективна експлуатація основних засобів становить основу виробничого потенціалу будь-якого підприємства, оскільки саме вони гарантують безперервність господарських процесів та створюють умови для нарощування обсягів випуску продукції, безпосередньо стимулюючи розвиток суб'єкта. З огляду на це, доцільно проаналізувати найбільш вживані методи нарахування зносу, що здобули поширення як у закордонній, так і у вітчизняній обліковій практиці.

У загальній системі відомих у цей час методів нарахування амортизації виокремлено наступні їхні групи (рис. 1.2).

Процедура нарахування амортизації фіксується у спеціалізованих відомостях, які слугують базовим документальним підтвердженням проведених розрахунків, причому структура та ключові показники цих документів варіюються залежно від обраної методики.

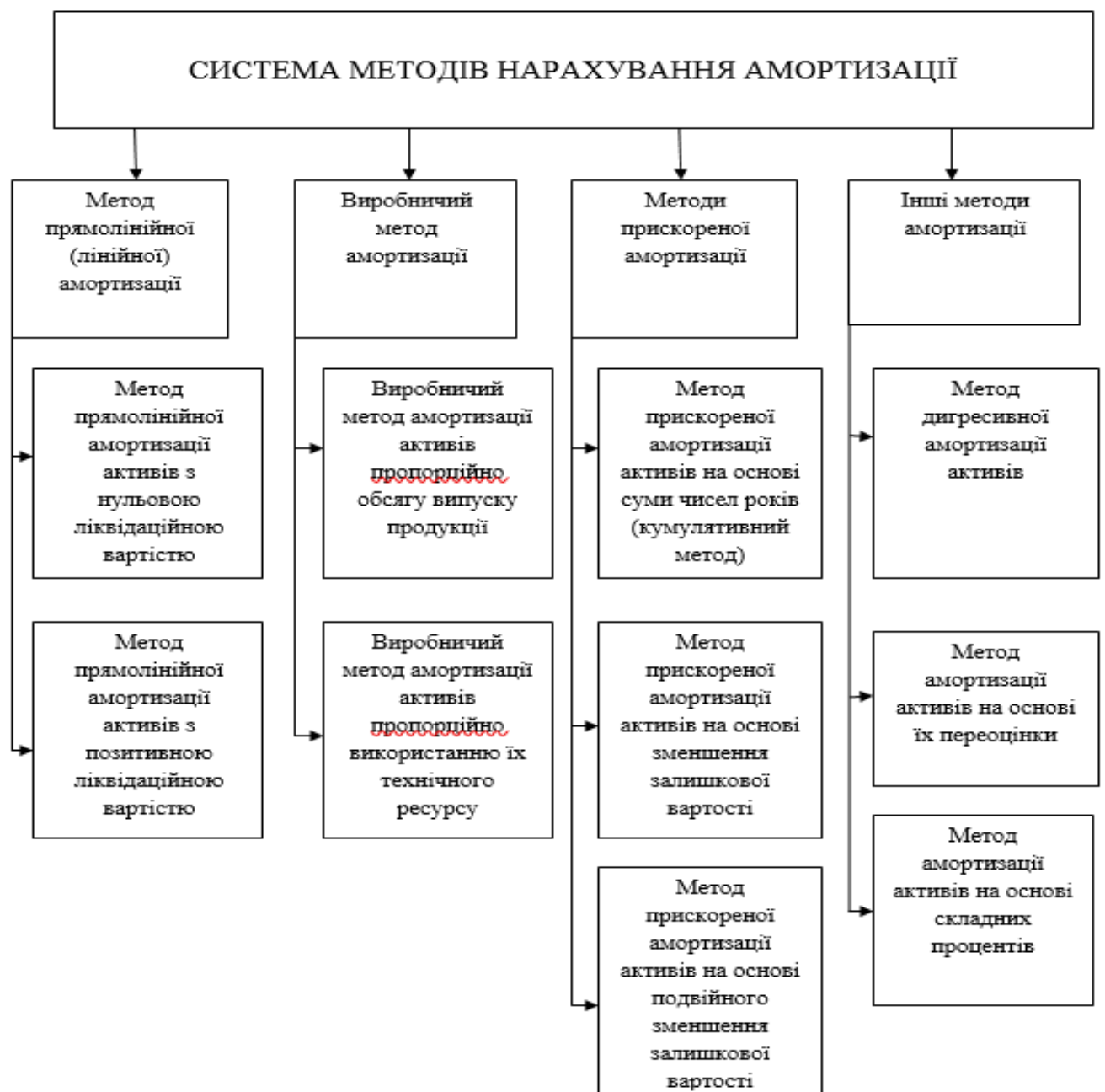

Рис. 1.2. Система методів нарахування амортизації, що використовуються у господарській практиці

Сучасний порядок амортизаційних відрахувань в Україні зазнав трансформацій із впровадженням Податкового кодексу [15], що дозволило гармонізувати податковий та бухгалтерський облік через застосування ідентичних методів нарахування та уніфікацію терміну «основні засоби». Відповідно до чинних норм, суми нарахованої амортизації інтегруються до собівартості

виробленої та реалізованої продукції (товарів, робіт чи послуг), а також включаються до складу інших операційних витрат підприємства.

Згідно з нормами Податкового кодексу, класифікація активів була суттєво деталізована - замість колишніх чотирьох груп основних фондів тепер виокремлюють шістнадцять, що, своєю чергою, актуалізує питання розробки оновлених форм первинної документації для обліку амортизаційних нарахувань. Варто констатувати, що жоден із чинних методів нарахування зносу повною мірою не враховує фактор морального старіння об'єктів, хоча саме ретельний облік та глибокий аналіз амортизації є запорукою отримання об'єктивних даних про реальний стан виробничої бази.

Таким чином, грамотне використання облікових механізмів у поєднанні з науково обґрунтованими рекомендаціями щодо управління відрахуваннями дозволить промисловим підприємствам оптимізувати процес відтворення необоротних активів, що позитивно позначиться на загальних результатах їхньої господарської та інвестиційної діяльності.

Як свідчить аналіз світової господарської практики, інструментарій методів амортизації відзначається значною різноманітністю, де кожна група підходів базується на специфічній концепції експлуатації активу, що враховує його функціональне призначення, особливості виробничого циклу та вплив зовнішніх чинників. Окрім загальноприйнятих, існують і менш поширені методи, зокрема: система «початкових відрахувань», що передбачає списання значної частки вартості у перший рік із подальшим переходом до лінійного нарахування; метод «суми цифр року» як варіація прискореної амортизації з нормою, що лінійно зменшується; «миттєве списання», яке дозволяє одноразово перенести всю вартість об'єкта на витрати в момент введення в експлуатацію; а також механізм «переключення», що поєднує метод залишкової вартості на початкових етапах із переходом на лінійний метод після досягнення активом певного вартісного порогу [6, с. 129].

У світовій практиці амортизація трактується як стратегічне внутрішнє джерело формування інвестиційного капіталу, що реалізується через механізм

мінімізації податку на прибуток та стимулювання середньострокових вкладень у пріоритетні сфери. Державне регулювання в межах окремих юрисдикцій часто передбачає застосування спеціальних підвищених норм амортизації для досягнення конкретних цілей: від розвитку певних географічних регіонів і підтримки експорту до реалізації соціальних програм через створення нових робочих місць.

Вітчизняна система нарахування зносу основних засобів регламентується п'ятьма основними підходами: прямолінійним, кумулятивним, виробничим, а також методами зменшення та прискореного зменшення залишкової вартості.

Попри таку методичну різноманітність, розрахункова база для будь-якого з цих методів залишається уніфікованою і спирається на три фундаментальні показники: первісну вартість активу, його ліквідаційну вартість (яка за умови неможливості прогнозування прирівнюється до нуля) та очікуваний період корисної експлуатації, що може визначатися часовим інтервалом, потенційним обсягом випуску продукції або загальним технічним ресурсом об'єкта.

Сумарний обсяг амортизаційних відрахувань протягом нормативного періоду служби засобів праці має бути еквівалентним їхній первісній вартості, збільшеній на витрати, необхідні для підтримання об'єктів у робочому стані та належному технічному рівні.

$$A = C_{\text{перв}} + C_{\text{кр}} + C_{\text{м}} - C_{\text{лікв}} , \quad (1.1)$$

де A - повна сума амортизаційних відрахувань;

$C_{\text{перв}}$ - первісна вартість основних виробничих фондів;

$C_{\text{кр}}$ $C_{\text{м}}$ - витрати на капітальний ремонт та модернізацію фондів
відповідно;

$C_{\text{лікв}}$ - ліквідаційна вартість засобів виробництва.

Ліквідаційна вартість трактується як залишкова вартість вузлів, агрегатів та металобрухту, що утворюється після виведення основних засобів з експлуатації. Її розмір визначається нормативними стандартами і зазвичай становить: 4% від

початкової вартості - для будівельної техніки та ремонтного обладнання; близько 10% від початкової вартості - для рухомого складу.

Саме такий обсяг коштів вважається фінансовим залишком, що зберігається в розпорядженні підприємства після повного списання основних виробничих фондів.

У реальних господарських умовах точне прогнозування витрат на капітальний ремонт та модернізацію кожної одиниці засобів праці є надзвичайно складним завданням, особливо з огляду на значну кількість об'єктів на балансі підприємства. Через неможливість індивідуального розрахунку для десятків чи сотень одиниць майна, планові суми відрахувань встановлюють на основі річних норм амортизації.

Норма амортизації - це відсоткове співвідношення річної суми зносу до вартості основних засобів, що відображає інтенсивність перенесення їхньої вартості на готовий продукт. Для певних категорій виробничих фондів, чий експлуатаційний ресурс безпосередньо залежить від інтенсивності використання, норма амортизації розраховується з огляду на фактичне виробниче навантаження (виробіток) [4].

Трансформація економічних умов відтворення капіталу в Україні зумовила необхідність переосмислення ринкових механізмів амортизації, зокрема в контексті оновлення фінансово-економічного змісту амортизаційної політики підприємств. Актуальність цього питання підкріплюється тим, що гнучка стратегія нарахування зносу як на державному рівні, так і на рівні окремих суб'єктів, є фундаментальним важелем подолання інвестиційної кризи та стимулювання економічного зростання в умовах інфляційного тиску. Проте на сучасному етапі відчувається брак цілеспрямованої державної стратегії та відсутність чіткої концепції ефективного накопичення і цільового використання амортизаційних ресурсів. Як наслідок, на мікрорівні амортизаційні процеси часто сприймаються як допоміжні, що нівелює їхню роль у розв'язанні стратегічних завдань щодо оновлення активів та відновлення фінансового потенціалу. З огляду

на це, доцільно детально проаналізувати специфіку застосування конкретних методів нарахування амортизації для різних груп необоротних активів.

Метод рівномірного нарахування зносу (прямолінійна амортизація) базується на принципі стабільного та поступового перенесення вартості об'єкта на витрати підприємства протягом усього терміну його корисної експлуатації. За цією методикою сума щорічних відрахувань залишається незмінною, оскільки розраховується за фіксованою нормою відносно вартості, що амортизується [13].

Математично річна сума амортизаційних відрахувань за цим методом визначається за формулою:

$$AB = \frac{PB \times H_{ав}}{100\%} \quad (1.2)$$

де АВ – амортизаційні відрахування;

ПВ – первісна вартість основних фондів;

$H_{ав}$ - норма амортизаційних відрахувань.

$$H_{ав} = 100 / T, \quad (1.3)$$

де Т – нормативний строк експлуатації основних фондів у роках.

Метод одиниці продукції (виробничий метод) базується на розрахунку потенційного загального обсягу товарів або послуг, які об'єкт здатен надати за весь період своєї експлуатації, при цьому фактична сума річної амортизації визначається пропорційно до реальної кількості продукції, виготовленої (або робіт, виконаних) протягом звітного року.

$$AB = Q_{факт} \times Ц_{пр}, \quad (1.4)$$

де $Q_{факт}$ – фактична кількість виробленої продукції (наданих послуг);

$Ц_{пр}$ – ціна одиниці продукції (послуг).

$$Ц_{пр} = \frac{PB - ЛВ}{Q_{норм}}, \quad (1.5)$$

де ЛВ – ліквідаційна вартість основних фондів;

$Q_{норм}$ – нормативна кількість виробленої продукції (наданих послуг);

Кумулятивний метод (або метод суми чисел років) базується на концепції прискореного списання вартості, що передбачає встановлення максимальних норм амортизації у першій половині терміну служби активу з їхнім поступовим зниженням у наступні роки.

Алгоритм розрахунку включає три ключові етапи: спочатку обчислюється кумулятивне число як сума порядкових номерів усіх років експлуатації; потім для кожного року визначається спеціальний коефіцієнт у вигляді дробу, де в чисельнику вказується кількість років, що залишаються до кінця терміну служби (у зворотному порядку), а в знаменнику - отримана раніше кумулятивна сума; на завершення річна сума амортизації розраховується шляхом множення цього коефіцієнта на вартість об'єкта, що амортизується.

$$H_{ав} = \frac{(T - i + 1) \times 100}{\Sigma T}, \quad (1.6)$$

де i – порядковий номер року строку використання, на момент якого здійснюється розрахунок.

Метод прискореного зменшення залишкової вартості (подвійно-знижувальний балансовий метод) ґрунтується на застосуванні подвоєної норми прямолінійної амортизації до поточної залишкової вартості активу на початок звітного періоду. Ключовою особливістю цього підходу є те, що база для розрахунку щороку зменшується на суму вже нарахованого зносу, що забезпечує максимально інтенсивне списання вартості об'єкта в перші роки його експлуатації [5].

$$H_{ав} = 2 \times (100/T) \quad (1.7)$$

Система прискореного компенсування витрат. Підприємства можуть самостійно приймати рішення про застосування прискореної амортизації основних фондів, віднесених за укрупненою класифікацією до третьої групи і придбаних. При цьому мають використовуватися такі норми прискореної

амортизації відповідно до року експлуатації засобів праці: 1 рік - 15 %; 2 рік -30 %; 3 рік - 20 %; 4 рік - 15 %; 5 рік - 10 %; 6-7 роки – 5 %.

У світовій практиці існують специфічні методи амортизації, які наразі не знайшли застосування у вітчизняному обліку. Зокрема, метод дегресійної амортизації передбачає поступове збільшення норм нарахування зносу з часом; це дозволяє штучно занизити собівартість у перші роки експлуатації, сприяючи стратегії цінового «проникнення на ринок» та підвищенню початкової рентабельності. Іншим підходом є метод переоцінки, за якого сума амортизації розраховується як чиста різниця між ринковою ціною активу на початок та кінець періоду [30].

Такий інструмент забезпечує максимальну відповідність балансової вартості майна актуальним ринковим трендам та цінам на аналоги.

Метод амортизації на основі складних відсотків базується на дисконтуванні первісної вартості активу за ставкою, що відповідає середньозваженій вартості капіталу підприємства. За такого підходу сума зносу за звітний період визначається як різниця між поточною дисконтованою вартістю об'єкта на початок та кінець цього періоду.

Загалом, вибір конкретної методики амортизації є стратегічним рішенням для підприємства, оскільки він безпосередньо корелює зі швидкістю обороту необоротних активів, інтенсивністю оновлення технічної бази та об'єктивністю формування собівартості продукції, що в підсумку визначає фінансову стійкість та інвестиційну привабливість суб'єкта господарювання.

Результати проведених досліджень підтверджують, що науково обґрунтована система амортизаційної політики є фундаментальною запорукою стабільного фінансово-економічного розвитку суб'єкта господарювання. Аналітичні показники свідчать про пряму залежність інвестиційної спроможності підприємства від обсягів внутрішнього фінансування, ключову роль у якому відіграє механізм самофінансування - а саме акумуляція амортизаційних відрахувань у поєднанні з реінвестуванням частки чистого прибутку.

Ефективна амортизаційна політика підприємства має ґрунтуватися на комплексному підході, що включає: обґрунтоване встановлення термінів корисного використання кожного об'єкта основних засобів; вибір оптимального методу нарахування зносу, який би враховував інтенсивність експлуатації та очікувані економічні вигоди; чітке регламентування умов і порядку проведення переоцінки активів; удосконалення механізмів капіталізації амортизації як стабільного джерела відтворення основних засобів, а також цільове накопичення та використання заощаджень для формування потужного амортизаційного фонду підприємства.

1.3 Нормативно-правова база амортизаційної політики в Україні

Нормативне регулювання амортизації основних засобів в Україні здійснюється відповідно до П(С)БО 7 «Основні засоби» та Податкового кодексу України, тоді як підприємства, що застосовують міжнародні протоколи звітності, керуються вимогами МСБО 16 «Основні засоби» [14].

Тривала неузгодженість між правилами бухгалтерського та податкового законодавства залишається ключовою проблемою амортизаційної політики українських підприємств. Якщо методологія бухгалтерського обліку стабільно базується на нормах П(С)БО 7 «Основні засоби» [15]., то податкові аспекти нарахування амортизації зазнали суттєвої трансформації: на зміну Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств», що діяв до 2011 року, прийшов Податковий кодекс України, який докорінно оновив підходи до обліку та продовжує динамічно змінюватися.

Відповідно до чинного законодавства та методології обліку в Україні, поняття «амортизація» розглядається як інструмент поступового розподілу вартості активу протягом терміну його корисної експлуатації. В табл. 1.2 наведено існуючі визначення поняття «амортизація» в різних нормативних документах.

Роз'яснення категорії «амортизація» законодавством України

Джерело	Визначення категорії
1	2
П4. П(С)БО 7 «Основні засоби» [18]	Амортизація – систематичний розподіл вартості, необоротних активів, що амортизуються протягом періоду їх корисного використання (експлуатації).
ПП.14.1.3 ст. 14 Податкового кодексу України [14]	Амортизація – систематичний розподіл вартості основних засобів, інших необоротних і нематеріальних активів, що амортизуються протягом терміну їх корисного використання (експлуатації).
Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 «Основні засоби» [15]	Амортизація – це систематичний розподіл активу, що амортизується протягом строку його корисної експлуатації.

Протягом усього періоду розбудови ринкової економіки України механізм нарахування амортизації основних засобів для цілей оподаткування підлягав систематичному реформуванню з метою його адаптації до сучасних вимог законодавства.

У дослідженні І. Садовської [21] запропоновано періодизацію розвитку нормативно-правового забезпечення амортизаційної політики в Україні, яку авторкою диференційовано на п'ять ключових етапів. (табл. 1.3).

Згідно з Указом Президента України № 169/2001 «Про Концепцію амортизаційної політики», стратегічним пріоритетом держави визначено трансформацію амортизаційних відрахувань у дієвий механізм стимулювання інвестиційної активності підприємств. До теперішнього часу єдиного нормативного акту, який би повністю замінив би концепцію наразі не існує, проте амортизаційна політика реалізується через низку сучасних законів та стандартів, які є значно конкретнішими.

Згідно з Указом Президента України № 169/2001 «Про Концепцію амортизаційної політики», стратегічним пріоритетом держави визначено трансформацію амортизаційних відрахувань у дієвий механізм стимулювання інвестиційної активності підприємств.

**Періодизація розвитку нормативно-правового забезпечення
амортизаційної політики в Україні**

Етап	Характеристика етапу
1	2
1 етап (від 1991 р. до 01.07.1997 р.)	Становлення вітчизняної системи амортизації в контексті розвитку оподаткування прибутку розпочалося з активізації інвестиційної політики, що була задекларована Указом Президента України від 19 липня 1996 року. Практична реалізація цих змін забезпечувалася нормативними актами Кабінету Міністрів України, зокрема Постановою № 523 від 16 травня 1996 року щодо індексації балансової вартості активів та Постановою № 1075 від 6 вересня 1996 року, яка запровадила суттєве підвищення середніх норм амортизації (у 2–2,5 рази) та легітимізувала використання нелінійних методів прискореного нарахування.
2 етап (від 01.07.1997 р. до 01.07.2000 р.)	Прийняття Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 22 травня 1997 року № 283/97-ВР радикально трансформувало методологію обліку, замінивши поняття «собівартість» на «валові витрати» та оновивши класифікацію основних фондів і норми їх амортизації. Зокрема, було впроваджено поділ активів на три групи із застосуванням уніфікованої формули нарахування податкової амортизації за методом залишкової вартості, що призвело до виникнення суттєвих розбіжностей між податковим та бухгалтерським підходами до обліку необоротних активів.
3 етап (від 01.07.2000 р. до 01.07.2004 р.)	Період розвитку нормативно-правової бази характеризувався суперечливими підходами, зокрема практикою часткового вилучення амортизаційних коштів до Державного бюджету України. Попри затвердження Указом Президента України від 07.03.2001 р. № 169/2001 цілісної Концепції амортизаційної політики, спрямованої на стимулювання інвестицій, ключовою проблемою залишалося збереження глибоких методологічних розбіжностей між податковим та бухгалтерським алгоритмами нарахування амортизації.
4 етап (від 01.07.2004 р. до 01.01.2011 р.)	Етап розвитку законодавства позначився інтенсифікацією амортизаційних відрахувань шляхом підвищення щоквартальних норм для кожної групи основних фондів у межах податкового періоду. Важливою зміною стало розширення класифікації активів через впровадження четвертої групи основних фондів, проте ключовою методичною проблемою залишалося збереження суттєвих розбіжностей між правилами податкового та бухгалтерського обліку нарахування амортизації.
5 етап (від 01.01.2011 р. до теперішнього часу)	Етап ознаменувався введенням у дію Податкового кодексу України, який мав на меті гармонізацію облікових процесів шляхом запровадження порядку обчислення, ідентичного до норм П(С)БО 7. Важливою термінологічною зміною стало повернення до поняття «основні фонди» замість «основні засоби» у податковому контексті. Крім того, було встановлено жорстку регламентацію амортизаційної політики через визначення мінімально допустимих строків корисного використання для розширеної класифікації, що охоплювала 16 груп основних фондів та 6 груп нематеріальних активів.

До теперішнього часу єдиного нормативного акту, який би повністю замінив би концепцію наразі не існує, проте амортизаційна політика реалізується через низку сучасних законів та стандартів, які є значно конкретнішими.

Сучасний етап формування амортизаційної політики в Україні в умовах воєнного стану характеризується переходом від суто фінансової функції до ролі інструменту економічної стійкості та стимулювання відновлення. Державне регулювання адаптується до критичних потреб бізнесу, що проявляється у кількох ключових аспектах.

В першу чергу, це стимулювання інвестицій через прискорену амортизацію. Держава використовує механізм прискореної амортизації як «сигнал» для бізнесу інвестувати у відновлення потужностей. Податковий кодекс України дозволяє використовувати скорочені мінімально допустимі строки корисного використання для активних груп основних засобів (наприклад, машини, обладнання, транспорт). На меті є дозволити підприємствам швидше відносити вартість придбаних активів на витрати, зменшуючи базу оподаткування прибутку та вивільняючи обігові кошти для подальшого розвитку.

По-друге, здійснення врегулювання обліку знищених та пошкоджених активів. Специфікою воєнного часу є масове фізичне руйнування основних засобів, що потребує особливого нормативного підходу щодо консервації та призупинення, а саме - уточнення правил нарахування амортизації для об'єктів, що знаходяться на тимчасово окупованих територіях або в зоні бойових дій. А також, списання та переоцінки, які супроводжуються розробкою рекомендацій щодо документального підтвердження руйнувань для припинення нарахування амортизації та відображення збитків у звітності.

По-третє, гармонізація з міжнародними стандартами (МСФЗ). Попри війну, курс на євроінтеграцію вимагає максимального зближення національних правил з міжнародними. Підприємства отримують більше автономії у визначенні ліквідаційної вартості та строків експлуатації, що дозволяє відображати реальний економічний стан активів, який суттєво змінився через ризики безпеки.

По-п'яте, подолання дефіциту ресурсів для реновації. Державна політика спрямована на те, щоб амортизація перестала бути лише «паперовою» статтею витрат. Відбувається обговорення механізмів, які б гарантували, що амортизаційні відрахування будуть спрямовані саме на капітальні інвестиції, а не лише на покриття поточних касових розривів.

По-шосте, важливим аспектом при формуванні амортизаційної політики є податкова мобільність. Сучасний етап характеризується частими змінами до Податкового кодексу (так звані «військові пакети» пільг), які дають змогу бізнесу гнучко реагувати на зміну умов діяльності, зокрема через право на зміну методу нарахування амортизації протягом року.

Набрання чинності розділом III ПКУ зумовило необхідність перекласифікації основних фондів підприємств із чотирьох раніше діючих категорій у 16 груп основних засобів. Нова методологія передбачає обов'язкове ведення пооб'єктного обліку [1, п. 146.1] та встановлення для кожної групи мінімально допустимих строків корисного використання, що варіюються від 2 до 20 років залежно від специфіки активу [1, ст. 145.1]. Платники податків визначають конкретний термін амортизації самостійно, орієнтуючись на дату введення об'єкта в експлуатацію та дотримуючись класифікаційних нормативів, визначених ст. 145 ПКУ (табл. 1.4) [15].

Актуальним науково-практичним завданням залишається дослідження процедури нарахування амортизації. Попри наявність чітко регламентованого законодавчого базису в Україні, обґрунтування вибору оптимального методу амортизації є складною багатокритеріальною задачею, що безпосередньо впливає на формування облікової політики суб'єкта господарювання. Актуальним науково-практичним завданням залишається дослідження процедури нарахування амортизації. Попри наявність чітко регламентованого законодавчого базису в Україні, обґрунтування вибору оптимального методу амортизації є складною багатокритеріальною задачею, що безпосередньо впливає на формування облікової політики суб'єкта господарювання.

**Групи основних засобів та інших необоротних активів і мінімально
допустимі строки їх амортизації згідно ПКУ**

Групи	Мінімально допустимі строки корисного використання, років
Група 1- земельні ділянки	-
Група 2 - капітальні витрати на поліпшення земель, не пов'язані з будівництвом	15
Група 3 – будівлі,	20
Споруди	15
Передавальні пристрої	10
Група 4 - машини та обладнання	5
З них:	
ЕОМ, машини для автоматичного оброблення інформації, пов'язані з ними засоби зчитування або друку інформації, пов'язані з ними комп'ютерні програми (крім програм, витрати на придбання яких визнаються роялті, та/або програм, які визнаються нематеріальним активом), інші інформ. системи, комутатори, маршрутизатори, модеми, джерела безперебійного живлення та засоби їх підключення до телекомунікаційних мереж, телефони, мікрофони і рації, вартість яких перевищує 2500 гривень	2
Група 5 – транспортні засоби	5
Група 6- інструменти, прилади, інвентар (меблі)	4
Група 7 – тварини	6
Група 8 – багаторічні насадження	10
Група 9 – інші основні засоби	12
Група 10 – бібліотечні фонди	-
Група 11 – малоцінні необоротні матеріальні активи	-
Група 12 – тимчасові (не титульні споруди)	5
Група 13 - природні ресурси	-
Група 14 – інвентарна тара	6
Група 15 – предмети прокату	5
Група 16 – довгострокові біологічні активи	7

Актуальним науково-практичним завданням залишається дослідження процедури нарахування амортизації. Попри наявність чітко регламентованого законодавчого базису в Україні, обґрунтування вибору оптимального методу амортизації є складною багатокритеріальною задачею, що безпосередньо впливає на формування облікової політики суб'єкта господарювання.

Розмежування принципів нарахування амортизації в податковому та бухгалтерському законодавстві вимагає від підприємств подвійного обліку основних фондів, що детермінує значну розбіжність у кінцевих фінансових показниках. Окрім ускладнення процедур верифікації даних, такий підхід провокує додаткове навантаження на штатний персонал та збільшує загальні операційні видатки на забезпечення облікового процесу.

Впровадження міжнародних стандартів фінансової звітності та гармонізація національного законодавства з МСБО надали суб'єктам господарювання ширші повноваження у формуванні власної амортизаційної політики.

Відповідно до сучасних підходів [14], реалізація цієї політики забезпечується через низку стратегічних інструментів:

- здійснення оцінки та переоцінки основного капіталу (зокрема індексним методом або шляхом прямого перерахунку);
- самостійне визначення строків корисного використання активів з урахуванням встановлених Податковим кодексом обмежень;
- обґрунтований вибір методів нарахування амортизації, що мають максимально точно відображати схему споживання економічних вигод від експлуатації активу.

Крім того, пріоритетними напрямками є забезпечення цільового використання амортизаційних відрахувань для оновлення зношеного майна, мінімізація фізичного та морального зносу через впровадження інноваційних технологій і диференціацію термінів служби, а також вибір найбільш ефективних форм відтворення капіталу, як-от технічне переозброєння, реконструкція та модернізація виробничих потужностей.

Основні напрямки амортизаційної політики підприємств в сучасних умовах відображені в табл. 1.5.

Основні напрямки амортизаційної політики підприємств

Напрямок	Сутність напрямку
Управління вартістю	Проведення регулярних переоцінок для підтримання актуальної балансової вартості активів.
Часова регламентація	Встановлення лімітів експлуатації в межах законодавчого «коридору» (ПКУ).
Економічна доцільність	Вибір методу нарахування, що корелює з інтенсивністю використання ресурсу.
Інвестиційний фокус	Спрямування амортизаційного ресурсу на реальне відновлення основного капіталу.

Досвід технологічно розвинених країн підтверджує трансформацію амортизаційної політики у дієвий інструмент стимулювання та регулювання попиту на основні засоби [23,с.68]. Ключовим механізмом у цій системі виступають норми амортизації: встановлення підвищених ставок для конкретних видів основних засобів слугує сигналом для інвесторів про прискорене відшкодування капітальних витрат. Така регуляторна корекція безпосередньо впливає на структуру ринку, стимулюючи виробництво та імпорту пріоритетних груп активів за рахунок зниження інтересу до об'єктів із низькими нормами амортизації. Врахування цих закономірностей є фундаментальним для об'єктивного аналізу ефективності державних реформ та визначення стратегічних векторів подальшого розвитку амортизаційної системи.

РОЗДІЛ 2 ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ФОНДІВ ПрАТ «ІВЦ МФО»

2.1 Загальна характеристика ПрАТ «ІВЦ МФО»

Створення Товариства (ВАТ «ІВЦ МФО») було ініційовано 19 червня 1995 року згідно з рішенням Регіонального відділення ФДМУ по Миколаївській області № 83, що передбачало реорганізацію державного підприємства «Миколаївське Головне спеціальне конструкторсько-технологічне бюро мастильного і фільтруючого обладнання з дослідно-експериментальним виробництвом». Процес корпоратизації здійснювався у межах реалізації Указу Президента України від 26 листопада 1994 року № 699/94, спрямованого на забезпечення прав громадян щодо використання приватизаційних майнових сертифікатів.

Еволюція організаційно-правової форми Товариства відбувалася відповідно до змін у національному законодавстві, зокрема після набрання чинності Законом України «Про акціонерні товариства» № 514-VI від 17.09.2008 р. На підставі рішень загальних зборів акціонерів тип підприємства було послідовно трансформовано: 15.12.2011 р. - з відкритого у публічне акціонерне товариство (ПАТ «ІВЦ МФО»), а 27.03.2017 р. - у приватне акціонерне товариство (ПрАТ «ІВЦ МФО»).

У своїй сучасній діяльності суб'єкт господарювання керується нормами Цивільного кодексу України, законами «Про господарські товариства», «Про підприємництво» та іншими профільними законодавчими актами, що регламентують діяльність акціонерних товариств, а також положеннями власного Статуту [16].

Предмет діяльності ПрАТ «ІВЦ МФО» охоплює комплекс науково-виробничих та комерційних напрямів, що реалізуються у межах чинного законодавства України. Пріоритетним вектором є повний цикл створення мастильного і фільтруючого обладнання (МФО) та устаткування загального машинобудівельного призначення, що включає проведення прикладних науково-

дослідних (зокрема у сфері очищення технологічних середовищ), конструкторських та технологічних робіт.

Стратегія підприємства спрямована на модернізацію продукції для підвищення її конкурентоздатності, впровадження імпортозаміщуючих технологій, а також оптимізацію виробничих процесів через використання прогресивних матеріалів і зниження собівартості.

Операційна діяльність товариства додатково забезпечується проведенням повного спектра випробувань МФО на спеціалізованому устаткуванні, здійсненню шеф-монтажу та сервісного обслуговування. Крім основного профілю, ПрАТ «ІВЦ МФО» реалізує допоміжні функції: надання в оренду власних потужностей, зовнішньоекономічну, виставкову та рекламну діяльність, а також бере участь у благодійних ініціативах.

Вищим органом управління Товариства є Загальні збори, до складу яких входять усі його Учасники або їхні вповноважені представники. Право дорадчого голосу на зборах надається також членам виконавчого органу, навіть якщо вони не є співвласниками підприємства. Відповідно до статутних норм, Загальні збори вважаються правомочними за умови присутності Учасників, які володіють понад 60% голосів. Поточне керівництво діяльністю суб'єкта господарювання здійснює одноосібний виконавчий орган - Директор, який призначається Загальними зборами терміном на п'ять років із можливістю подальшого продовження повноважень.

Організаційна структура ПрАТ «ІВЦ МФО» сформована за функціональним принципом і включає низку ключових структурних підрозділів, що забезпечують повний цикл науково-виробничої діяльності.

Операційну основу підприємства становлять конструкторське бюро та дослідно-експериментальне виробництво, роботу яких супроводжує бюро стандартизації, метрології та контролю. Комерційна та зовнішня активність координується бюро зв'язку зі споживачами, а також відділом забезпечення та зовнішньої кооперації. Адміністративно-ресурсний блок представлений фінансово-економічним відділом, службою кадрів та діловодства, а також

виробничо-господарчим відділом, які спільно забезпечують фінансову стабільність, управління персоналом та належне утримання інфраструктури товариства.

Ринкова стратегія ПрАТ «ІВЦ МФО» орієнтована на внутрішніх споживачів, зокрема промислові підприємства Південного регіону України (переважно Миколаївська та Одеська області). Система постачання матеріальних ресурсів є переважно внутрішньодержавною, що мінімізує логістичні ризики, проте актуальною проблемою залишається дефіцит обігових коштів для фінансування закупівель. Динаміка цін на комплектуючі вироби та паливно-енергетичні ресурси має стійку тенденцію до зростання, зумовлену низкою непередбачуваних макроекономічних та геополітичних факторів, що потребує постійної адаптації цінової політики підприємства.

Крім того, діяльність ПрАТ «ІВЦ МФО» в умовах воєнного стану характеризується адаптацією до нових безпекових, логістичних та економічних викликів. Як підприємство машинобудівного профілю, що розташоване в Миколаївській області, воно стикається з безпосереднім впливом близькості до зони бойових дій та загальною нестабільністю ринку. В умовах розриву традиційних ланцюгів постачання, ПрАТ «ІВЦ МФО» зосереджується на створенні спеціальних видів мастильного і фільтруючого обладнання (МФО), здатного замінити іноземні аналоги. Це критично важливо для підтримки діючого устаткування інших українських підприємств, які втратили доступ до імпортних комплектуючих. Наявність власного конструкторського бюро та дослідно-експериментального виробництва дозволяє оперативно корегувати технічну документацію під доступні матеріали.

Основною перешкодою для розвитку залишається дефіцит обігових коштів, посилений зростанням цін на енергоносії та сировину. Хоча основними регіонами залишаються Миколаївщина та Одещина, війна змушує шукати нових партнерів у більш безпечних західних областях України та вивчати можливості активізації зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД).

Робота служби кадрів ускладнена міграційними процесами та мобілізаційними заходами, що потребує гнучкості в управлінні людським капіталом. Підприємство продовжує орієнтуватися на самофінансування. В умовах війни амортизаційні відрахування стають ключовим внутрішнім джерелом для підтримання працездатності верстатного парку та ремонту пошкодженої інфраструктури.

В цілому ПрАТ «ІВЦ МФО» демонструє високий рівень адаптивності, перетворюючи виклики війни на можливості для технологічного оновлення та зміцнення позицій на внутрішньому ринку як надійного виробника критично важливого обладнання. Надалі проведемо більш детальну оцінку ефективності використання основних засобів та формування амортизаційної політики підприємства.

2.2 Аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства

Економічний аналіз фінансово-господарської діяльності ПрАТ «ІВЦ МФО» спрямований на комплексну оцінку впливу здійснених операцій на динаміку господарських засобів, структуру джерел їхнього формування, а також на показники доходів, витрат і загальних фінансових результатів. Проведене дослідження орієнтоване на верифікацію поточного фінансового стану та ефективності функціонування підприємства, що дозволяє ідентифікувати стратегічні вектори розвитку, виявити наявні фінансові обмеження та обґрунтувати необхідність реструктуризації фінансової політики товариства для зміцнення його ринкових позицій.

Для комплексної діагностики фінансово-економічного стану ПрАТ «ІВЦ МФО» було здійснено аналіз результатів його господарської діяльності. У межах дослідження проведено оцінку основних індикаторів за період 2023-2024 рр., що дозволило відстежити динаміку розвитку та стабільність функціонування підприємства. Зведені дані щодо формування фінансових результатів, які

відображають ефективність управління доходами та витратами товариства, систематизовано й представлено у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

**Показники формування фінансових результатів ПрАТ «ІВЦ МФО»
у 2023-2024 роках**

Показники	Роки		Відхилення	
	2023	2024	(+/-)	%
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	35	310	+275	785,0
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	10	261	+251	251,0
Валовий прибуток, тис. грн.	35	49	+14	40,0
Інші операційні доходи, тис. грн.	137	198	+61	44,5
Інші операційні витрати, тис. грн.	52	55	+3	5,8
Операційний прибуток (збиток), тис. грн.	22	17	-5	-22,7
Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	49	(-33)	-16	-32,7

Результати аналізу свідчать, що в аналізованому періоді досліджуване підприємство є демонструє збільшення чистого доходу від реалізації продукції на 785%. При цьому ж зростає також собівартість реалізованої продукції на 251% і це суттєво вплинуло на загальні результати діяльності підприємства, адже як видно з розрахунків відображених в табл. 2.1 відбувається зниження операційного прибутку на 22,7% та чистого прибутку на 32,7%.

Ефективність господарської діяльності підприємства визначається системною взаємодією та оптимальним поєднанням наявних ресурсів, що безпосередньо впливає на результативність бізнес-процесів. Ресурсна архітектура суб'єкта господарювання відображає кількісний склад, якісні характеристики та актуальну потребу в активах, а також демонструє взаємозв'язок між елементами виробничого потенціалу та рівнем їх віддачі в межах підприємницької активності. Деталізований перелік показників, що характеризують ефективність експлуатації

ресурсного забезпечення ПрАТ «ІВЦ МФО», систематизовано та подано у табл. 2.2.

Таблиця 2.2

**Показники ефективності використання ресурсів ПрАТ «ІВЦ МФО»
у 2023-2024 рр.**

Показники	Роки		Відхилення	
	2023	2024	(+/-)	%
Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн.	334	366	+32	+9,5
Середньорічна вартість оборотних активів, тис. грн.	1410	1394	-16	-1,1
Середньооблікова чисельність персоналу, осіб	16	12	-4	-25,0
Продуктивність праці, тис. грн./на 1 особу	197	159	-38	-19,2
Коефіцієнт оборотності оборотних активів, об.	2,4	2,7	+0,3	+12,5
Тривалість одного обороту оборотних активів, дн.	153	132	-21	-13,7

Проаналізувавши табл. 2.2, можемо зробити такі висновки: середньорічна вартість основних засобів у 2024 році зросла порівняно з 2023 роком на 9,5%. При цьому середньорічна вартість оборотних активів також зменшилася на 1,1% у 2024 році порівняно з 2023 роком. Коефіцієнт оборотності оборотних активів зріс на 12,5%. Зазначена динаміка є позитивною тенденцією, оскільки відображає прискорення оборотності сукупних оборотних активів підприємства. Це створює передумови для оптимізації операційного циклу та дає змогу оцінити потенціал вивільнення фінансових ресурсів із господарського обороту для їх подальшого реінвестування. Тривалість одного обороту оборотних активів в днях у 2024 році зменшилася на 13,7%, що є також позитивним. Спостерігається зменшення чисельності персоналу підприємства та зниження продуктивності праці на 19,2% в аналізованому періоді.

Здійснимо аналіз динаміки та структури операційних витрат ПрАТ «ІВЦ МФО» за 2023-2024 роки (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Склад та структура операційних витрат ПрАТ «ІВЦ МФО»

Показники	Роки				Відхилення	
	2023		2024		(+/-)	%
	тис. грн	%	тис. грн	%		
Матеріальні затрати	0	0	20	5,7	+20	100
Витрати на оплату праці	65	52,8	162	46,7	+97	+149
Відрахування на соціальні заходи	14	11,4	36	10,4	+22	+157
Амортизація	4	3,3	67	19,3	+63	+15,7
Інші операційні витрати	40	32,5	62	17,9	+22	+55
Разом	123	100	347	100	+224	+182

Найбільшу питому вагу в складі витрат операційної діяльності займають витрати на оплату праці. Відповідно в 2023 році та у 2024 році їх питома вага становить 52,8% і 46,7%. До того ж за аналізований період витрати на оплату праці зросли на 97 тис. грн. Це зумовлено збільшенням чисельності працівників та зростанням мінімальної заробітної плати. Зростають також матеріальні затрати, при цьому їх питома вага є найменшою – 5,7%. На другому місці по питомій вазі у 2023 році «інші операційні витрати» - 32,5%, а в 2024 році – «амортизація» 19,3% відповідно. Значну частку по питомій вазі складають «відрахування на соціальні заходи» (у 2024 році – 10,4% і у 2023 році -11,4 %). Питома вага операційних витрат у аналізованому періоді зменшується з 32,5% до 17,9%, але при цьому загальна сума операційних витрат зростає на 22 тис. грн (55%). Зростання операційних витрат на фоні зниження операційного прибутку та формування чистого збитку свідчить про серйозну дестабілізацію фінансового стану підприємства. Чистий збиток означає, що підприємство не генерує внутрішніх ресурсів для самофінансування. Відбувається вимивання оборотного капіталу підприємства. Це створює загрозу фінансовій автономії підприємства, деактивує інвестиційну функцію амортизації та вимагає негайного перегляду витратної частини облікової політики (оптимізації енергоспоживання, перегляду

логістичних ланцюгів або модернізації технологічних процесів для зниження трудомісткості)».

Таким чином, зростання операційних витрат за одночасного формування чистого збитку визначає перехід амортизаційної політики ПрАТ «ІВЦ МФО» у площину антикризового управління. В таких умовах амортизаційні відрахування перетворюються у головний ресурс оновлення основного капіталу. Оптимізація амортизаційної політики повинна базуватися на балансі між необхідністю мінімізації облікових збитків (через можливе подовження строків використання основних засобів) та стратегічним завданням щодо прискореного оновлення технологічної бази в межах наявного самофінансування.

2.3 Аналіз стану та структури основних засобів ПрАТ «ІВЦ МФО»

Аналітична оцінка необоротних активів розпочинається з комплексної оцінки забезпеченості підприємства основними засобами, що передбачає вивчення їхньої динаміки, видового складу, технічного стану та відповідності наявних потужностей рівню організації виробництва. Особливе значення при цьому має структурний аналіз, який базується на поділі фондів на виробничі й невикробничі, а також виокремленні активів основного та допоміжних видів діяльності.

Пріоритетним завданням є оптимізація співвідношення між активною та пасивною частинами основних засобів, де стратегічною метою виступає випереджаюче зростання частки активних елементів - робочих машин, силових агрегатів та обладнання - як ключового фактора підвищення виробничого потенціалу суб'єкта господарювання.

Оцінку складу та структури основних засобів ПрАТ «ІВЦ МФО» здійснимо за 2023-2024 рр. (табл.. 2.4, 2.5).

Таблиця 2.4

Аналіз складу основних фондів ПрАТ «ІВЦ МФО» за 2023-2024 роки

Категорії основних засобів	2023, тис. грн.	2024, тис. грн	Відхилення	
			Абсолютне, тис. грн...	Відносне, %
1	2	3	4	5
Будинки, споруди та передавальні пристрої	154	169	+15	+9,7
Машини та обладнання	110	129	+19	+17,3
Транспортні засоби	31	29	-2	-6,5
Інші основні засоби	39	39	0	0
Всього основних засобів	334	366	+32	+9,6

Результати розрахунків показали, що за аналізований період вартість основних фондів виробничого призначення в цілому зросла на 32 тис. грн. (9,6%). Найбільшу питому вагу у змінах складу основних фондів займає вартість машин і обладнання – зростання за 2023-2024 роки склало 19 тис. грн. (17,3%). На другому місці у позитивних змінах – вартість будинків, споруд і передавальних пристроїв, яка зросла на 15 тис. грн. (або на 9,7%). Але спостерігаємо зменшення вартості транспортних засобів на 2 тис. грн. (-6,5%). Вартість інших основних засобів за аналізований період залишилася незмінною.

Таблиця 2.5

Аналіз структури основних засобів ПрАТ «ІВЦ МФО» за 2023-2024 роки

Категорії основних засобів	Структура, %		Відхилення, (+;-)
	2023	2024	
1	2	3	4
Будинки, споруди та передавальні пристрої	46,1	46,2	+0,1
Машини та обладнання	32,9	35,2	+2,3
Транспортні засоби	9,3	7,9	-1,4
Інші основні засоби	11,6	10,7	-0,9
Всього основних засобів	100	100	0

Найбільшу питому вагу у структурі основних засобів займають будівлі, споруди та передавальні пристрої і їх частка у загальній вартості незначно зростає з 46,1% у 2023 році до 46,2% у 2024р.. На другому місці по питомій вазі – машини та обладнання, також бачимо, що їх частка у вартості основних фондів підприємства зростає з 32,9,0% у 2023 році до 35,2 у 2024р.

Графічне відображення структури основних фондів досліджуваного підприємства подано на рис. 2.1. та 2.2.

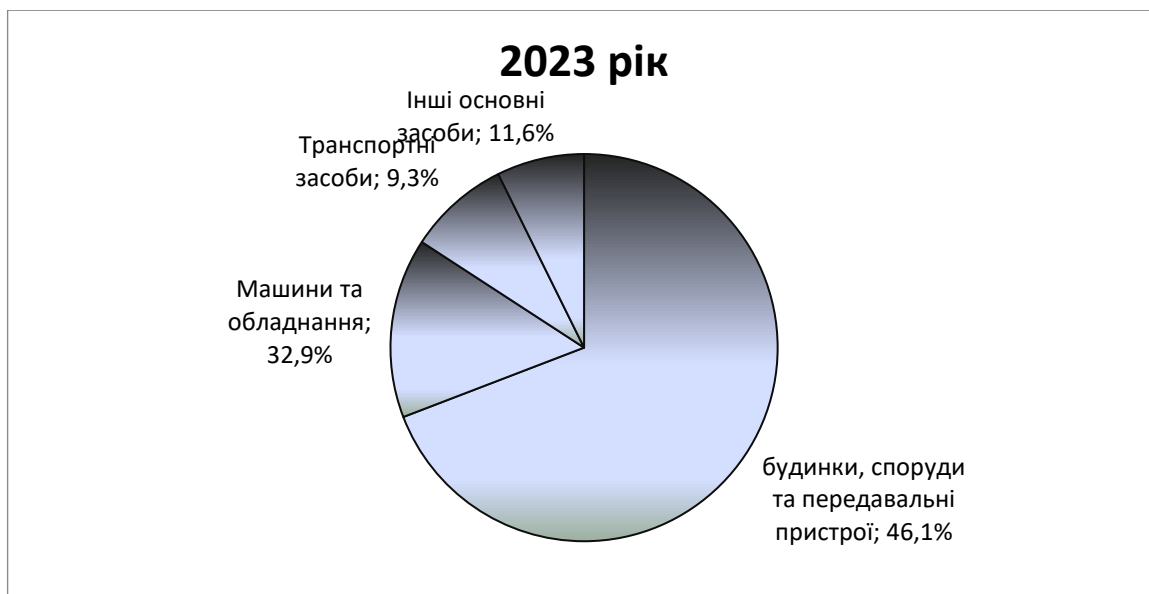

Рис. 2.1 Структура основних фондів ПрАТ «ІВЦ МФО» у 2023 році

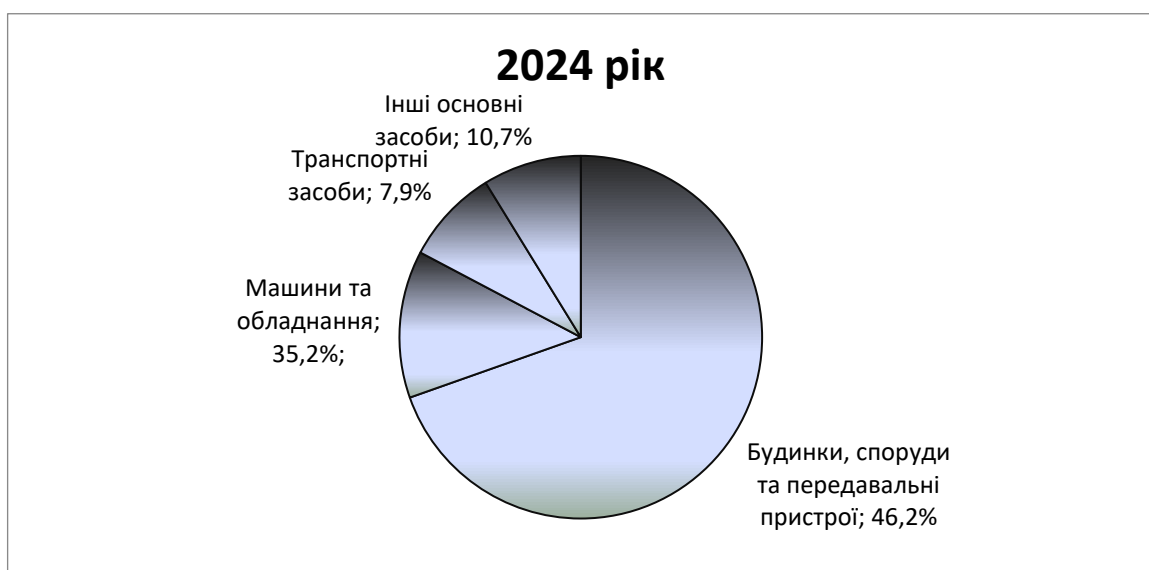

Рис. 2.2 Структура основних фондів ПрАТ «ІВЦ МФО» у 2024 році

Для комплексного аналізу відтворення основних засобів необхідно оцінювати не лише їхній рух, а й технічний стан. Динаміку активів відображають коефіцієнти оновлення (частка нових об'єктів у загальній вартості), вибуття (частка виведених з експлуатації засобів) та приросту, що демонструє результуючу зміну обсягу активів через введення нових та списання застарілих одиниць. Якісну характеристику фондів забезпечують показники зносу (рівень фізичної та моральної зношеності) і придатності, який визначає частку активів, що залишаються придатними для ефективної експлуатації.

Результати розрахунку зазначених показників для ПрАТ «ІВЦ МФО» відображено в табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Показники стану основних фондів ПрАТ «ІВЦ МФО» у 2023-2024 роках

Показники	Роки		Відхилення	
	2023	2024	(+/-)	%
Коефіцієнт оновлення	0,08	0,07	-0,03	-33,3
Коефіцієнт вибуття	0,05	0,07	+0,02	+33,3
Коефіцієнт зносу	0,82	0,84	+0,02	+2,4
Коефіцієнт придатності	0,16	0,14	-0,02	-11,8

Аналізуючи технічний стан активів (табл.2.6), варто зауважити, що протягом досліджуваного періоду спостерігається негативна динаміка: коефіцієнт придатності скоротився на 11,8%, тоді як показник зносу зріс на 2,4%. Такі зміни свідчать про загальне погіршення стану основних засобів у 2023 році. Порівняно з 2024 роком, темпи оновлення матеріально-технічної бази були недостатніми, оскільки інтенсивність введення нових об'єктів у експлуатацію поступалася швидкості фізичного та морального зносу наявних фондів.

Динаміка коефіцієнтів зношення та придатності основних фондів ПрАТ «ІВЦ МФО» у 2023-2023 роках показана на рис. 2.3

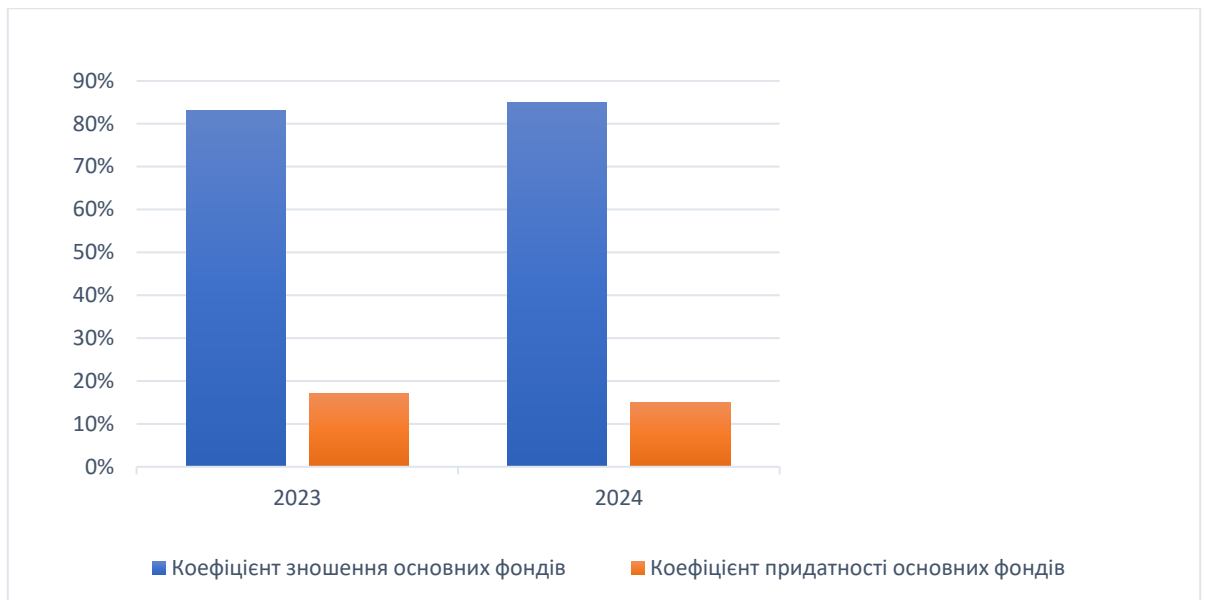

Рис. 2.3 Динаміка коефіцієнтів зношення та придатності основних фондів ПрАТ «ІВЦ МФО» у 2023-2024 роках

Аналіз стану основних фондів ПрАТ «ІВЦ МФО» виявив критичний рівень їхнього зносу: зростання коефіцієнта зношення понад 80% та відповідне зниження коефіцієнта придатності свідчать про суттєве зменшення вартості обладнання, що обмежує можливості для його раціонального використання. У зв'язку з цим, пріоритетним завданням для підприємства є модернізація технологічної структури шляхом збільшення частки активної частини основних засобів, які безпосередньо впливають на предмети праці та є визначальним фактором загальної ефективності виробничого процесу.

В умовах ринкової економіки стратегічного значення набуває максимізація ефективності експлуатації основних виробничих фондів (ОВФ), що потребує точного аналізу витрат авансованого капіталу на одиницю створеного валового продукту. Ключовими індикаторами цього процесу виступають показники фондівіддачі та фондомісткості. Зокрема, фондівіддачу, як відношення вартості продукції до середньорічної вартості основних виробничих фондів, в умовах інтенсивної інфляції та стрімкого зростання цін на засоби праці доцільно розраховувати на основі обсягів товарної продукції в поточних цінах реалізації. Такий підхід забезпечує вищий рівень об'єктивності при оцінці економічної

ефективності використання виробничого потенціалу підприємства порівняно з використанням порівнянних цін для валової продукції.

$$\Phi_{o.\phi} = \frac{ЧВ}{O_{в.\phi}} \quad (2.1)$$

де $ЧВ$ - чиста виручка від реалізації продукції;

$O_{в.\phi}$ - основні виробничі фонди.

$$\Phi_{o.\phi 2023} = \frac{35}{334} = 0,1;$$

$$\Phi_{o.\phi 2024} = \frac{310}{366} = 0,85.$$

Зростання показника фондовіддачі традиційно розцінюється як позитивна тенденція, що свідчить про збільшення частки виручки на одиницю вартості основних виробничих фондів, хоча цей процес може бути зумовлений і регресивним чинником - фізичним та моральним старінням засобів праці, що знижує їхню вартість.

Динаміка фондовіддачі формується під впливом двох груп факторів: екзогенних, що не пов'язані зі ступенем експлуатації активів (розвиток кооперації, зміна матеріаломісткості та коливання цін), де зростання частки кооперованих поставок прямо корелює з підвищенням показника, та ендогенних, які безпосередньо залежать від ефективності використання фондів. До останніх належать оптимізація структури основних через збільшення питомої ваги активної частини (машин і устаткування), підвищення коефіцієнта змінності, мінімізацію простоїв та поглиблення спеціалізації.

Оцінимо вплив окремих факторів на показник фондовіддачі методом ланцюгових підстановок. Аналіз динаміки фондовіддачі методом ланцюгових підстановок дозволяє кількісно оцінити вплив екстенсивних та інтенсивних чинників на ефективність використання необоротних активів. У межах даної методики послідовна заміна базисних значень факторів (таких як питома вага активної частини основних фондів, коефіцієнт змінності роботи обладнання та рівень його продуктивності) на фактичні дає змогу виокремити роль кожного з них у загальній зміні фондовіддачі. Застосування цього методу забезпечує точність

розрахунків за умови суворого дотримання черговості підстановок - від кількісних (структурних) показників до якісних, що є підґрунтям для прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо модернізації техніко-технологічної бази підприємства.

Дані для аналізу відображено в табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Вихідні дані для аналізу фондовіддачі у 2023-2024 роках

Показник	2023	2024	Відхилення	
			Абсолютне (±)	Відносне (%)
1	2	3	4	5
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції, тис. грн.	35	310	+275	+785
Середньорічна вартість основних фондів, тис. грн.	334	366	+32	9,5
Фондовіддача грн..	0,1	0,85	+0,75	+750

$$\Phi_{\text{в}}^{\text{б}} = \frac{35}{334} = 0,1 \text{ грн.};$$

$$\Phi_{\text{в}}^{\text{ум1}} = \frac{310}{344} = 0,9 \text{ грн.};$$

$$\Phi_{\text{в}}^{\text{зв}} = \frac{310}{366} = 0,85 \text{ грн.};$$

Розрахуємо як змінюється показник фондовіддачі під впливом факторів:

$$\Delta \Phi_{\text{о о}} = 0,9 - 0,1 = 0,8 \text{ грн.} - \text{маємо позитивний вплив.}$$

У зв'язку із зростанням обсягу виробництва продукції на 251 тис. грн. фондовіддача зросла на 0,8 грн.

$$\Delta \Phi_{\text{о ф ср}} = 0,85 - 0,9 = -0,05 - \text{маємо негативний вплив.}$$

У зв'язку із зростанням середньорічної вартості основних засобів на 32 тис. грн. фондовіддача зменшилася на 0,05 грн.

Проведемо балансову перевірку:

$$\Delta \Phi_{\text{в}} = 0,85 - 0,1 = 0,8 + (-0,05) = 0,75 - \text{розрахунок виконано вірно.}$$

Узагальнюючи вищевикладене, можна стверджувати, що фондovіддача є фундаментальним показником інтенсивності експлуатації основних засобів, а її максимізація становить пріоритетне стратегічне завдання для забезпечення конкурентоспроможності підприємства в ринкових умовах. Кореляційним доповненням до неї виступає фондovісткість - показник, що відображає капіталовісткість виробництва та визначає обсяг вартості основних виробничих фондів, залучених для генерації кожної одиниці доходу. Разом ці показники формують базис для оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу та оптимізації інвестиційної політики суб'єкта господарювання.

Розрахуємо показники фондovісткості для ПрАТ «ІВЦ МФО»:

$$\Phi_{м2023} = \frac{1}{0,1} = 10 \text{ грн.};$$

$$\Phi_{м2024} = \frac{1}{0,85} = 1,2 \text{ грн..}$$

Динаміка основних показників ефективності на ПрАТ «ІВЦ МФО» протягом 2023-2024 років демонструє формально позитивний тренд - зростання фондovіддачі при одночасному зниженні фондovісткості. Однак глибший аналіз свідчить, що така тенденція зумовлена не лише інтенсифікацією виробничих процесів, а критичним фізичним і моральним зношенням активів, що призводить до стрімкого скорочення їхньої залишкової вартості.

Отже, загальна оцінка стану та структури основних фондів підтверджує неефективність управління ресурсним потенціалом, оскільки формальне покращення розрахункових показників відбувається на фоні зношення техніко-технологічної бази підприємства.

2.4 Оцінка ефективності амортизаційної політики підприємства

Ключовим аспектом оптимізації амортизаційної політики ПрАТ «ІВЦ МФО» є перегляд підходів до нарахування зносу, оскільки поточне застосування виключно прямолінійного методу не повною мірою враховує специфіку експлуатації різних груп активів. Для підвищення об'єктивності фінансових результатів та стимулювання інвестиційного оновлення доцільно впровадити диференційований підхід: використання прискорених методів для активної частини фондів (обладнання, комп'ютерна техніка), що характеризується швидким моральним старінням, та збереження прямолінійного методу для пасивних груп (будівлі, споруди) зі стабільним терміном корисної служби (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Диференційований підхід до вибору методів нарахування амортизації основних засобів

Вид основних засобів	Очікуваний строк корисного використання, років	Очікувана ліквідаційна вартість	Метод нарахування амортизації, що використовується	Пропонований метод амортизації	Обґрунтування доцільності вибору методу амортизації
1	2	3	4		5
Будівлі, споруди та передавальні пристрої	60	4	прямолінійний	прямолінійний	Рівномірне споживання економічних вигод протягом тривалого терміну
Машини та обладнання, комп'ютерна техніка	20	3,10	прямолінійний	прискорене зменшення залишкової вартості	Висока інтенсивність використання та швидкий моральний знос у перші роки
Транспортні засоби	10	10	прямолінійний	виробничий	Нарахування амортизації пропорційно фактичному

					пробігу або обсягу робіт
Інвентар, інструмент и	7	0-1	прямолінійний	кумулятивний	Можливість списання більшої частини вартості на початку експлуатації.

Згідно з наведеними даними, для кожної групи необоротних активів ПрАТ «ІВЦ МФО» визначено індивідуальну методику нарахування амортизації, що враховує функціональне призначення та особливості експлуатації об'єктів у господарській діяльності.

Порівняльний аналіз, представлений у табл. 2.9, відображає динаміку та специфіку амортизаційних відрахувань протягом 2023-2024 рр., що є базою для оцінки ефективності поточної амортизаційної політики підприємства та визначення потенціалу для її подальшої оптимізації.

Таблиця 2.9

**Динаміка та показники ефективності формування амортизаційних
відрахувань підприємства**

Показник	2023	2024	Відхилення	
			Абсолютне (±)	Відносне (%)
1	2	3	4	5
Обсяг амортизаційних відрахувань, тис. грн.	4	67	+63	+157,5
Питома вага амортизації у структурі операційних витрат, %	3,3	19,3	+16	+48,4
Віддача амортизаційних відрахувань, коеф.	8,75	4,6	-4,15	-47,4
Місткість амортизаційних відрахувань, грн	0,11	0,22	+0,11	50,0

З даних таблиці видно, що обсяг амортизаційних відрахувань в аналізованому періоді зростає, також збільшується питома вага амортизації у структурі операційних витрат. Таке явище можна трактувати з двох боків. З одного боку – це добре, якщо це результат інвестицій у нові технології, які в

майбутньому принесуть прибуток. З іншого – погано, якщо це відбувається на фоні зменшення виручки від реалізації продукції, оскільки висока частка фіксованих витрат робить бізнес вразливим до банкрутства.

Таким чином, будь-яке розширене відтворення основних засобів потребує ретельного економічного обґрунтування, проте в умовах фінансової кризи підприємству варто віддати перевагу моделі простого відтворення, що дозволить стабілізувати грошові потоки та мінімізувати ризик банкрутства.

Неефективність амортизаційної політики ПрАТ «ІВЦ МФО» призвела до значного зносу активів, що обумовлює необхідність впровадження комплексної системи планування, мотивації та контролю, що стане основою для подальшої розробки стратегій удосконалення управління капіталом підприємства. Відтак, наступним етапом кваліфікаційної бакалаврської роботи є пошук шляхів вдосконалення амортизаційної політики досліджуваного підприємства.

РОЗДІЛ 3 НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ АМОРТИЗАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ПрАТ «ІВЦ МФО»

3.1 Міжнародний досвід механізмів нарахування амортизації та можливості впровадження в Україні

Ефективність амортизаційної політики підприємства безпосередньо залежить від державної стратегії, яка в Україні протягом тривалого часу залишається слабкою та не стимулює оновлення фондів, що призвело до критичного технологічного зносу активів і зумовило гостру потребу в розробці дієвої правової бази на обох рівнях управління.

В період до вторгнення росії на територію України амортизаційна політика, в першу чергу, була спрямована на створення максимально сприятливих і справедливих умов для суб'єктів господарювання з метою забезпечення простого відтворення основних виробничих і невиробничих фондів на якісно новій технічній і технологічній основі. Адаптація амортизаційної політики до умов воєнного стану змусила українські підприємства змінити пріоритети на користь економічної стабілізації через використання інструментів прискореної амортизації, підвищення її норм та впровадження спеціальних механізмів списання залишкової вартості активів, особливо в галузях, що зазнали безпосередніх руйнувань внаслідок бойових дій [3]

Досвід зарубіжних країн демонструє безпосередній зв'язок між обсягом внутрішніх ресурсів суб'єктів господарювання, призначених для капітальних інвестицій, та рівнем їхньої інноваційно-інвестиційної діяльності. У провідних економіках світу набула поширення концепція самофінансування, згідно з якою ключовими джерелами формування власного капіталу для інвестування виступають амортизаційні нарахування та чистий прибуток, що залишається в розпорядженні підприємства. При цьому одним із найбільш дієвих важелів стимулювання таких процесів є оптимізація державного регулювання через впровадження та раціональне застосування механізмів прискореної амортизації.

Вітчизняна система нарахування амортизації суттєво дистанційована від стандартів розвинених держав, зокрема США, де на рівні федеральної влади впроваджено комплексний інструментарій податкового та внутрішнього обліку для стимулювання інновацій. Протягом другої половини ХХ століття американське законодавство шість разів зазнавало кардинальних трансформацій під впливом економічних циклів, що забезпечило гнучкість політики відтворення капіталу. Висока ефективність такої моделі досягається завдяки жорсткому державному моніторингу, який включає спеціалізовану звітність, регулярний урядовий аналіз та оперативне коригування нормативних термінів експлуатації основних засобів відповідно до реальних умов їхнього функціонування [23].

Застосування методів прискореної амортизації як дієвого інструменту стимулювання оновлення та відтворення основного капіталу є загальноприйнятою світовою практикою, що активно використовується в різних країнах для підтримки інвестиційної активності.

Зокрема, у Великій Британії на законодавчому рівні впроваджено систему преференцій у формі прискореної амортизації для активів, залучених до інноваційних процесів. Для інвестицій у науково-дослідну діяльність, ІТ-сектор (включаючи програмне забезпечення, комп'ютерну техніку та інтернет-технології), а також в енерго- та водозберігаюче обладнання передбачена можливість 100-відсоткового списання вартості вже протягом першого року експлуатації. Малі та середні підприємства при капіталовкладеннях у заводи й машинне устаткування можуть застосовувати ставку в 40% за перший рік. Варто наголосити, що британські нормативи дозволяють скорочувати термін амортизації певних видів техніки до періоду від трьох років до восьми місяців, хоча фактична тривалість їхньої служби є значно більшою (наприклад, ще у 1980-х роках вона становила 12 років в Англії та 14 років у США).

Досвід Японії свідчить про використання системи прискореної амортизації як інструменту екологізації економіки, де для компаній, що впроваджують енергозберігаюче та природоохоронне обладнання, встановлено норми списання в діапазоні від 10 до 50%. Водночас японське законодавство регламентує три

ключові методи нарахування амортизаційних відрахувань: прямолінійний (рівномірний), метод зменшеного залишку та виробничий метод, причому останній спеціалізовано закріплений за устаткуванням, що експлуатується в добувній галузі.

Своєрідність французької моделі амортизації проявляється у чіткій диференціації норм для трьох ключових груп активів: будівель (1-10%), обладнання та інструментів (5-25%) і споруд (5-10%). З метою посилення конкурентоспроможності окремих галузей, у Франції ще з середини минулого століття активно впроваджено режим прискореного списання, який дозволяє, наприклад, повністю амортизувати комп'ютерну техніку лише за один рік, а також стимулює інвестиції в енергозбереження, екологію та інформатизацію. Важливою рисою є тривалий досвід протидії інфляційним процесам через застосування спеціальних коефіцієнтів перерахунку первісної вартості капіталу, що забезпечує накопичення реального обсягу коштів для реновації активів. Крім того, для підтримки прогресивних структурних зрушень в національній економіці у Франції широко застосовується метод дегресивної амортизації.

У Німеччині прискорена амортизація стала поширеним інструментом стимулювання інвестицій у створення робочих місць, екологічні проекти, високотехнологічне виробництво та експорт. Попри те, що базовим у країні є лінійний метод рівномірних списань, законодавство дозволяє застосовувати схему різко підвищених норм у перші роки експлуатації з їх подальшим зниженням: наприклад, списання 50% вартості активу в перший рік, 30% - у другий та 20% - у третій. Окремі галузі, такі як судно- та літакобудування, охорона здоров'я та житловий фонд, мають право на потрійне збільшення щорічних норм амортизації, а на територіях східнонімецьких земель така пільга поширюється на всі види основних фондів [30].

Італійська система амортизації характеризується значною гнучкістю завдяки встановленню норм для укрупнених груп обладнання, а не окремих одиниць, при цьому в перший рік експлуатації передбачена спеціальна амортизаційна премія в розмірі 10% від первісної вартості активу. У Швеції ж діє

одна з найліберальніших політик: попри скасування права на довільне списання всієї вартості в перший рік, компаніям дозволено списувати до 30% вартості на старті та забезпечувати повне відшкодування капіталу протягом п'яти років (не менше 20% щорічно). Шведське законодавство надає платникам податків право самостійно обирати найбільш вигідний варіант нарахувань наприкінці року, а також допускає використання специфічної моделі, де низькі початкові норми при освоєнні нової техніки згодом різко зростають.

Канадська модель амортизації, яку часто порівнюють з американською, тривалий час вважалася еталонною завдяки впровадженню гнучкої «системи кордонів», що дозволяє підприємцям самостійно обирати термін служби активів у межах встановлених мінімальних і максимальних меж. Класифікація об'єктів за 17 групами передбачає широкий діапазон річних норм - від 4% до 100%, причому податкове законодавство дозволяє варіювати суму списання в будь-якому році амортизаційного періоду. Така гнучкість дає змогу бізнесу зменшувати відрахування під час економічних спадів для збереження фінансової стабільності, тоді як для стимулювання модернізації та підвищення конкурентоспроможності промисловості держава дозволяє списувати майже 50% вартості обладнання вже протягом першого року його експлуатації.

Порівняльний аналіз систем амортизації в податковому обліку США та України (табл. 3.1) свідчить про значну негнучкість вітчизняного підходу, де всі основні засоби класифіковані лише за чотирма групами з нормативними термінами служби від 1,5 до 12 років. На відміну від розвинених країн, українське законодавство обмежує підприємства використанням фактично одного методу нарахування - зменшення залишкової вартості, роблячи виняток лише для нематеріальних активів та специфічних об'єктів у космічній галузі.

Світовий досвід підтверджує, що ефективна державна амортизаційна політика є ключовим рушієм технічної модернізації, особливо через використання інтенсивних методів накопичення коштів у перші п'ять років експлуатації активів. Такий підхід дозволяє збалансувати сукупні експлуатаційні витрати: у початковий період високі амортизаційні відрахування компенсуються мінімальними

витратами на ремонт надійного обладнання, що забезпечує стабільне фінансове навантаження на підприємство протягом усього життєвого циклу основних засобів.

Таблиця 3.1

Порівняльний аналіз систем нарахування амортизації основних засобів

	США	Україна
1	2	3
Право платника податків на проведення переоцінки (індексації) балансової вартості основних засобів	Наділений правом здійснювати індексацію вартості основних засобів відповідно до поточних темпів інфляції; отриманий результат такої переоцінки не підлягає включенню до складу оподаткованого доходу підприємства	право здійснювати індексацію вартості основних засобів відповідно до темпів інфляції, при цьому сума такої переоцінки не вважається доходом, якщо зафіксований рівень інфляції за попередній рік не перетнув межу у 10%.
Основа розрахунку суми амортизації	Нормативні терміни ефективного використання основних засобів	Норми прискореної амортизації
Кількість груп основних засобів для нарахування амортизації	6	16
Інтервал нормативних строків використання основних засобів	1-31,5	1,5-12
Право платника податків коригувати строки використання основних засобів (норми амортизації)	має право самостійно встановлювати та коригувати строки корисного використання основних засобів у межах, визначених нормативними актами	Не має права
Методи нарахування амортизації	Лінійний, зменшення залишкової вартості, кумулятивний (суми чисел)	Зменшення залишкової вартості
Право платника податків збільшувати норми амортизації	У 2 рази при застосуванні методу зменшення залишкової вартості	Не має права
Право платника податків обирати метод нарахування амортизації	Має право для всіх видів основних засобів	Не має права
Право платника податків обирати інший метод нарахування амортизації	Має право	Не має права

Незважаючи на спільний вектор амортизаційної політики більшості країн, існують суттєві розбіжності в переліку об'єктів нарахування, нормативних

ставках, принципах класифікації активів та обраних методиках. Порівняльний аналіз систем США, ЄС, Канади та Мексики виявляє відмінності переважно в доступних методах амортизації, можливості нарахувань при подовженні терміну експлуатації та специфіці податкового регулювання прибутку. Крім того, у світовій практиці часто застосовується «податковий метод», який передбачає паралельне існування двох сум амортизації: однієї - для фінансової звітності, а іншої - для цілей оподаткування, що свого часу було характерним і для вітчизняного обліку.

3.2. Удосконалення амортизаційної політики як інструмент модернізації основних фондів ПрАТ «ІВЦ МФО»

Функціонування механізму амортизації основного капіталу має бути спрямоване на комплексне розв'язання трьох ключових завдань: забезпечення повної та своєчасної компенсації зносу засобів праці згідно з потребами виробництва, планомірне акумулювання коштів у амортизаційному фонді для фінансового підґрунтя майбутнього відтворення, а також суворо цільове спрямування цих ресурсів на модернізацію техніко-технологічної бази підприємства.

Ключовими векторами оптимізації амортизаційної політики ПрАТ «ІВЦ МФО» визначено модернізацію технологічної структури активів, розробку системи диференційованих норм нарахування, регламентацію процедур оцінки та переоцінки майна, а також обґрунтований вибір методів нарахування зносу.

Водночас критично важливим є контроль за цільовим спрямуванням амортизаційних ресурсів та впровадження ефективних моделей відтворення капіталу, що в комплексі дозволить глибше розкрити сутність процесу відшкодування вартості активів і суттєво підвищити результативність господарської діяльності підприємства.

Збереження конкурентних позицій у ринковому середовищі безпосередньо залежить від здатності підприємства підтримувати свою виробничу базу на

сучасному техніко-технологічному рівні, що відповідає вимогам науково-технічного прогресу. Досягнення цієї мети реалізується через системне оновлення та модернізацію основних засобів. Досвід провідних країн світу свідчить, що в умовах нестабільної кон'юнктури та фінансових ризиків саме амортизаційні нарахування стають фундаментом для фінансування реальних інвестицій. Вони забезпечують не лише акумуляцію ресурсів для розширеного відтворення капіталу, а й слугують захисним механізмом, що запобігає втраті вартості обладнання під тиском інтенсивних факторів економічного розвитку.

З метою забезпечення максимальної відповідності амортизаційних відрахувань реальному зношенню активів, ПрАТ «ІВЦ МФО» доцільно впровадити диференційований підхід, що передбачає групування основних засобів та закріплення за кожним об'єктом конкретного методу нарахування та строку корисного використання. Такий вибір має базуватися на специфіці отримання майбутніх економічних вигод від експлуатації кожної одиниці майна, оскільки збалансоване поєднання переваг і недоліків різних амортизаційних методів дозволяє найбільш точно відобразити фактичне зменшення вартості капітальних інвестицій у фінансовій звітності підприємства.

Для визначення найбільш ефективного методу нарахування амортизації на виробниче обладнання здійснимо співставні розрахунки на прикладі верстат токарний JET bd-6.

Підприємство використовує верстат токарний JET bd-6. Нижче наводяться показники, що характеризують умови його застосування:

- первісна вартість – 46,7 тис. грн.
- очікуваний період використання - 10 років;
- ліквідаційна вартість – 4,35 тис. грн.
- до кінця очікуваного строку використання залишається - 2 роки;
- підприємство планує (очікує) за допомогою згаданого пристрою виконати робіт на суму 36,0 тис. грн.
- місячний фактичний обсяг виконання робіт – 12,0 тис. грн.
- сума нарахованого зносу за роки експлуатації – 42,35 тис. грн.

Визначимо, який метод нарахування амортизації є найбільш вигідний для підприємства.

1) Залишковий метод визначення амортизації обладнання (табл. 3.2)

Таблиця 3.2

**Визначення амортизації обладнання залишковим методом
на ПрАТ «ІВЦ МФО»**

рік	Ба, тис.грн.	На, %	А, тис. грн.
1	2	3	4
1	46,7	21	9,8
2	36,9	21	7,75
3	29,2	21	6,1
4	23,1	21	4,9
5	18,3	21	3,8
6	14,5	21	3,0
7	11,5	21	2,4
8	9,1	21	1,9
9	7,2	21	1,5
10	5,6	21	1,2
Накопичена амортизація			42,35

Визначаємо норму амортизації:

$$H_a = 1 - \sqrt[n]{\frac{ЛВ}{ПВ}} \times 100\%, \quad (3.1)$$

де n – кількість років корисного використання об'єкта основних фондів.

Розрахуємо річну норму амортизації:

$$H_a = 1 - \sqrt[10]{\frac{10}{46,7}} = 21\%.$$

46,7 тис грн. – 42,35 тис. грн. = 4,35 тис. грн.. - ліквідаційна вартість.

2) Прямолінійний метод обчислення амортизації:

$$A = B_a / T_n = (46,7 - 4,35) / 10 = 4,24 \text{ (тис. грн.)}$$

При розрахунку ліквідаційна вартість верстата токарного JET bd-6 становить 4,35 тис. грн.

3) Метод прискореного зменшення залишкової вартості верстата токарного JET bd-6 (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Метод прискореного зменшення залишкової вартості на ПрАТ «ІВЦ МФО»

рік	Ба, тис.грн.	На, %	А, тис. грн.
1	2	3	4
1	46,7	42	19,6
2	27,1	42	11,4
3	15,7	42	6,6
4	9,1	42	3,8
5	5,3	42	2,2
6	3,1	42	1,3
7	1,8	42	0,76
8	1,04	42	0,43
9	0,61	42	0,26
10	0,35	42	0,15
Накопичена амортизація			46,5

Отже, розрахунок за методом прискореного зменшення залишкової вартості показав, що ліквідаційна вартість верстата токарного JET bd-6 становить 0,2 грн, тобто транспортний амортизував себе майже повністю, і краще ніж при розрахунку за прямолінійним та залишковим методом.

4) Кумулятивний метод обчислення амортизації:

а) додаємо всі роки амортизації об'єкта:

$$1 + 2 + 3 + 4 + 5 + 6 + 7 + 8 + 9 + 10 = 55.$$

б) утворюємо дробі: $1/55$, $2/55$... $10/55$ і множимо їх у зворотному порядку на початкову вартість верстата токарного JET bd-6 (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Обчислення амортизації кумулятивним методом на ПрАТ «ІВЦ МФО»

рік	Ба, тис.грн.	На, %	А, тис. грн.
1	2	3	4
1	46,7	$10/55$	8,49
2	46,7	$9/55$	7,64
3	46,7	$8/55$	6,79
4	46,7	$7/55$	5,94
5	46,7	$6/55$	5,09
6	46,7	$5/55$	4,25
7	46,7	$4/55$	3,39
8	46,7	$3/55$	2,54
9	46,7	$2/55$	1,7
10	46,7	$1/55$	0,85
Накопичена амортизація			46,7

Отже, аналіз результатів розрахунків свідчить, що при використанні кумулятивного методу для верстата токарного JET bd-6 ліквідаційна вартість дорівнює 0 грн, що підтверджує доцільність його вибору для формування оптимальної амортизаційної політики. Ключовою перевагою даного підходу є можливість повної амортизації обладнання протягом терміну його експлуатації, завдяки чому первісна вартість активу до моменту виведення його з експлуатації в повному обсязі переноситься на собівартість виробленої продукції.

Визначення оптимального методу нарахування амортизації є стратегічним елементом формування амортизаційної політики та фінансового забезпечення відтворення необоротних активів, що безпосередньо впливає на інвестиційний імідж суб'єкта господарювання.

Для зменшення впливу негативних чинників у цій сфері, посилення стимулюючої ролі амортизаційних відрахувань як ключового ресурсу для модернізації технічної бази, а також для активізації розробки та впровадження інноваційних технологій, вкрай необхідною є реалізація цілісного комплексу заходів:

1. Для стимулювання інвестиційної активності у сфері науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт варто прирівняти норми амортизації нематеріальних активів, що базуються на результатах досліджень, до показників, встановлених для обчислювальної техніки, а також запровадити механізм прискореного списання вартості інтелектуальних продуктів, створених у процесі наукових розробок.

2. Для стимулювання попиту на інноваційні засоби виробництва доцільно виділити робототехніку в окрему групу основних засобів із річною нормою амортизації 100%, що дозволить повністю списувати витрати на придбання роботів протягом першого року експлуатації та фактично прирівняє капітальні інвестиції в автоматизацію до поточних витрат оборотного капіталу. Впровадження такого механізму суттєво підвищить мотивацію до інвестування в робототехніку, активізує її внутрішнє виробництво та імпорту, що в результаті сприятиме технологічному оновленню промисловості, створенню

високотехнологічних робочих місць, зростанню продуктивності праці та випуску конкурентоспроможної продукції нового покоління.

3. Для усунення розбіжностей у підходах до індексації вартості основних фондів за податковим та бухгалтерським обліками доцільно ввести у податкове законодавство зміни щодо індексації вартості основних засобів на індекс інфляції, а не на величину, яка на 10 % перевищує її рівень. Запровадження такого порядку не тільки зближить податковий та бухгалтерський обліки, але не сприятиме збільшенню вартості основних фондів та відповідно амортизації.

4. З метою усунення розбіжностей між податковим та бухгалтерським обліком і запобігання надмірному вилученню обігових коштів через розрив у сумах нарахованого зносу, доцільно законодавчо закріпити за підприємствами право використовувати єдині методи нарахування амортизації для обох видів обліку. Такий крок дозволить синхронізувати економічну та податкову амортизацію, що забезпечить збереження фінансового потенціалу суб'єктів господарювання та спростить процедури адміністрування.

5. З метою забезпечення цільового спрямування амортизаційних ресурсів на модернізацію активів та запобігання втратам бюджету через розмивання бази оподаткування, доцільно законодавчо впровадити механізм оподаткування тих амортизаційних сум, що використовуються підприємством не за призначенням. Такий захід дозволить трансформувати амортизацію з інструменту мінімізації прибутку на дієвий фінансовий важіль оновлення основних фондів, оскільки будь-яке нецільове витрачання цих коштів підлягатиме включенню до складу об'єкта оподаткування податком на прибуток.

6. Для стимулювання інвестиційної активності та подолання технологічного відставання економіки доцільно відмовитися від практики віднесення витрат на поліпшення основних фондів до валових витрат, натомість спрямувавши їх на збільшення балансової вартості відповідних груп активів для подальшої амортизації. Капіталізація таких витрат замість їх миттєвого списання дозволить забезпечити реальне відтворення капіталу та модернізацію виробничих

потужностей, тоді як збереження чинного порядку лише консервує застарілі технології та стримує стратегічний розвиток підприємств.

7. Для гармонізації бухгалтерського та податкового обліку необхідно законодавчо закріпити включення амортизаційних відрахувань безпосередньо до складу валових витрат платників податку на прибуток. Це дозволить максимально наблизити категорію бухгалтерських витрат до податкового базису, забезпечуючи єдиний підхід до відображення зносу активів та оптимізуючи процес визначення фінансового результату до оподаткування.

Таким чином, для інтенсифікації розвитку підприємства шляхом модернізації виробничих потужностей необхідна максимальна лібералізація амортизаційної політики. Водночас важливо законодавчо регламентувати цільове використання ресурсів амортизаційного фонду, сформованих за кумулятивним методом, оскільки застосування підвищених норм амортизації спричиняє скорочення бази оподаткування, що без належного контролю за інвестуванням в активи призведе до втрат бюджету без досягнення позитивного економічного ефекту.

ВИСНОВКИ

В умовах сучасної економіки одним із визначальних чинників розвитку промислового сектору виступає розробка та впровадження адаптивної амортизаційної політики, адже саме амортизаційні відрахування традиційно складають основу фінансового забезпечення для відновлення матеріально-технічної бази. Попри це, практичний досвід свідчить, що на рівні окремих суб'єктів господарювання амортизаційні процеси часто помилково сприймаються як допоміжний інструмент, що не відіграє ключової ролі у вирішенні завдань із оновлення активів та акумуляції фінансових ресурсів для оновлення основних засобів.

Водночас актуальна амортизаційна політика є невід'ємним компонентом загального економічного та інвестиційного планування підприємства, що реалізується через систему конкретних управлінських заходів для регулювання відтворення капіталу, а також для оптимізації витрат і прибутковості з обов'язковим урахуванням впливу зовнішніх ринкових факторів та внутрішнього стану організації, що фіксується у відповідному наказі про облікову політику.

Ключовим нормативним актом, що визначає правила нарахування амортизації необоротних активів, виступає П(С)БО 7 «Основні засоби». Оскільки національні положення створювалися на основі міжнародної практики, але з адаптацією до специфіки українського бізнес-середовища, вітчизняні стандарти обліку мають як спільні риси з МСБО, так і певні відмінності від них.

З точки зору законодавства, амортизаційний механізм розглядається як засіб для обчислення відшкодування тієї частки вартості основних засобів, яку вони втрачають у процесі експлуатації. При цьому суб'єкт господарювання має право самостійно визначати метод нарахування амортизації, орієнтуючись на прогнозований характер отримання майбутніх економічних вигод від використання конкретного об'єкта.

Згідно з нормами Податкового кодексу України, для обчислення амортизаційних відрахувань застосовуються методи, визначені в П(С)БО 7

«Основні засоби», а саме: прямолінійний, виробничий, кумулятивний, а також методи зменшення та прискореного зменшення залишкової вартості. Крім того, під час розрахунку амортизації суб'єкти господарювання можуть брати до уваги мінімально допустимі терміни експлуатації активів, що чітко регламентовані чинним податковим законодавством.

Здійснена в кваліфікаційній бакалаврській роботі оцінка ефективності амортизаційної політики ПрАТ «ІВЦ МФО» у 2023-2024 роках показала наступні результати.

Підсумки проведеної оцінки фінансових результатів діяльності вказують на те, що протягом досліджуваного періоду підприємство продемонструвало стрімке зростання чистого доходу від реалізації товарів, проте водночас спостерігалось суттєве підвищення собівартості реалізованої продукції, що справило негативний вплив на динаміку операційного та чистого прибутку, які скоротились на 22,7% та 32,7% відповідно.

Оцінка стану та структурних характеристик основних засобів ПрАТ «ІВЦ МФО» вказує на чітко виражену динаміку до зменшення вартості технічного парку. За досліджуваний проміжок часу виявлено постійне підвищення рівня зношеності, який перетнув критичну позначку у 80%, що закономірно спричинило втрату експлуатаційної придатності значної частини основних засобів.

Такий стан справ дозволяє зробити висновок про низьку ефективність поточної амортизаційної політики підприємства, яка призвела до суттєвого зменшення матеріальної бази та відсутності будь-яких заходів із оновлення активів у 2023-2024 роках. Враховуючи, що формування амортизаційного механізму є фундаментом фінансової стійкості, застосування на ПрАТ «ІВЦ МФО» виключно прямолінійного нарахування для всіх категорій майна виглядає необґрунтованим. З огляду на це, доцільним є перехід до гнучкої моделі управління, яка передбачає використання диференційованих методів амортизації, адаптованих до особливостей функціонування та інтенсивності використання конкретних груп об'єктів.

Ключовими напрямками побудови результативної амортизаційної стратегії для ПрАТ «ІВЦ МФО» вбачаються такі кроки: оптимізація технологічного складу активів, розробка системи диференційованих нормативів нарахування, чітке регламентування процедур оцінки та переоцінки об'єктів, а також обґрунтований вибір підходів до обчислення зносу.

Крім того, критично важливим є контроль за цільовим спрямуванням амортизаційних коштів та визначення найбільш ефективних шляхів оновлення капіталу. Проведений порівняльний аналіз різних способів нарахування амортизації для технічної бази ПрАТ «ІВЦ МФО» дозволяє стверджувати, що найвищу ефективність забезпечує кумулятивний метод. Його перевага полягає у забезпеченні повного відшкодування вартості обладнання протягом терміну експлуатації, що гарантує цілісне перенесення інвестиційних витрат на собівартість готової продукції до моменту виведення активів із використання.

В умовах воєнного стану для ПрАТ «ІВЦ МФО» ефективність амортизаційної політики перетворюється на інструмент виживання та збереження активів. Основними аспектами ефективності амортизаційної політики в поточних умовах є:

- забезпечення ліквідності - умовах обмеженого доступу до зовнішнього фінансування, амортизаційні відрахування стають ключовим внутрішнім джерелом грошових коштів для оперативного ремонту пошкодженого обладнання.

- використання прискорених методів - враховуючи високі ризики фізичного знищення або швидкого морального зношення ІТ-інфраструктури, перехід на кумулятивний або метод прискореного зменшення залишкової вартості дозволяє швидше повернути інвестиції в активи.

- переоцінка та інвентаризація - регулярний аналіз стану основних засобів дозволяє вчасно фіксувати збитки від руйнувань та коригувати базу нарахування амортизації, що оптимізує податкове навантаження.

- гнучкість облікової політики - можливість призупинення нарахування амортизації для активів, що знаходяться на консервації або в зоні бойових дій,

допомагає уникнути штучного завищення собівартості послуг та фіктивного зменшення прибутку.

Отже, ефективна амортизаційна політика для ПрАТ «ІВЦ МФО» сьогодні - це перехід від пасивного накопичення зносу до активного управління ризиками, де пріоритетом є швидке відтворення критично важливих потужностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Брадул О.М., Буркова Л.А, Шепелюк В.А. Податкові аспекти амортизаційної політики підприємства. *Вчені записки університету «КРОК»*. 2021. № 3 (63). С. 61-67. DOI: 10.31732/2663-2209-2021-63-61-67
2. Васюник Т.І. Амортизаційний складник у системі відтворення основного капіталу в зарубіжних країнах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2018. Вип. 17. Ч 1. С. 33–36.
3. Жук В., Бездушна Ю., Попко Є. Амортизація активів підприємств у воєнний час. *Облік і фінанси*. 2022. № 1 (95). С. 5–12. DOI: [https://doi.org/10.33146/23079878-20221\(95\)512](https://doi.org/10.33146/23079878-20221(95)512).
4. Економіка підприємства : підручник / під заг. ред. д.е.н., проф. Ковальської Л.Л. та проф. Кривов'язюка І.В. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2020. 700 с.
5. Економіка підприємства: підручник / за ред. Л. Г. Ліпич. Луцьк : Вежа-Друк, 2021.
6. Єрмолаєва М.В., Скиданенко Ю.Д. Фінансовий бухгалтерський облік амортизаційних відрахувань. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії*. Полтава: ПДАА, 2013. Вип. 1. (6), т.3. С. 128-132.
7. Козьменко С.Н., Васильєва Т.А., Ярошенко С.П. Амортизація та оптимальні строки служби техніки. Суми: Ділові перспективи, 2005. 223
8. Кондратенко І.А., Трачова Д.М. Теоретичні аспекти формування амортизаційної політики підприємства. *Молодий вчений*. 2017. № 1.1 (41.1) С. 45-48.
9. Кононенко Ж. А., Грибовська Ю. М., Ходаківська Л. О. Фактори зміни величини фінансових результатів підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 1. С. 27–32.
10. Косова Т.Д. Амортизація як інвестиційний ресурс підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2013. № 9. С. 157-164.
11. Мазур А.М., Мазур М.М. Амортизаційна політика: теоретичні аспекти та роль у підвищенні ефективності діяльності суб'єктів підприємництва. *Приазовський економічний вісник*. 2017. Випуск № 5 (05). С. 294–298.

12. Мискін Ю.І., Краєвський В.М., Мискіна О.О. Сутність амортизації основних засобів як об'єкта обліку та аналізу. *Український економічний часопис*. 2024. № 6. С. 69–73
13. Мискін Ю.І., Мискіна О.О., Ільєнко Б.А. Амортизація і знос основних засобів як об'єкти обліково-аналітичного забезпечення управління діяльністю підприємства. *Український економічний часопис*. 2025. №8. С. 50-56. DOI 10.32782/2786-8273/2025-8-9
14. МСБО 16 Основні засоби URL: [http:// zakon3.rada.gov.ua./laws/show/929-014](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/929-014)
15. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI (зі змінами від 15.06.2025). *Відомості Верховної Ради України* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/ed20250615>
16. Офіційний сайт ПрАТ «ІВЦ МФО» URL: <https://ipcsfo.pat.ua/>
17. Понедільчук Т.В., Пащенко А.М. Проблемні аспекти формування амортизаційної політики підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. №17. С. 51-54. DOI: 10.32702/2306-6814.2021.17.51
18. Попова В.Д., Кизима Н.М. Особливості нарахування амортизації та її вплив на відтворення основних засобів. *Молодий вчений*. 2018. № 10(1). С.374–380. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_10\(1\)_91](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_10(1)_91).
19. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби»: Наказ Міністерства України від 27.04.2000 р. № 92 (із змінами від 26.05.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00#Text>
20. Радева О.Г. Оцінка формування амортизаційної політики підприємств машинобудування з урахуванням стратегії їх розвитку. *Reporter of the Priazovskyi state technical university. Section: Economic sciences*. 2016. №31.С. 340-345.
21. Садовська І. Воздіган А. Історичний аспект формування амортизаційної політики України URL: http://sophus.at.ua/publ/2014_12_16_lutsk/sekcija_1_2014_12_16/istorichnij_aspekt_formuvannja_amortizacijnoji_politiki_v_ukrajini/74-1-0-1135.

22. Садовська І., Нагірська К. Амортизаційна політика як джерело інвестиційної безпеки підприємств: обліково-фінансовий вимір. *Економіка та суспільство*. 2024 № 59. URL: <https://doi.org/10.32782/25240072/202459167>.
23. Селіванова Н. М., Попович К. Ф. Оцінка міжнародного досвіду нарахування та обліку амортизації основних засобів. *Economics*. 2019. №2 (42). С. 63-70.
24. Трачова Д.М. Теоретичні аспекти формування амортизаційної політики підприємства. *Вісник Одеського національного університету*. Серія: Економіка. 2016. Т. 21. Вип. 7 (2). С. 182–186. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vopu_econ_2016_21_7%282%29__40
25. Трачова Д.М. Державне регулювання процесу формування амортизаційної політики підприємства. *Економіка і організація управління*. 2016. № 2 (22). С.92
26. Трохимчук В.Я. Сутність, складові елементи та проблеми формування амортизаційної політики. *Національний університет «Львівська політехніка»*. URL: <https://ena.lpnu.ua/bitstream/ntb/16602/1/338576577.pdf>
27. Хвіст В., Новак О. Петрук О. Посилення ролі амортизаційної політики у формуванні фінансового базису капітальних інвестицій та інвестиційної безпеки держави. *Облік і фінанси*. 2024. № 1 (103). С.70-83. URL: <https://afj.org.ua/ua/article/1046/>
28. Хвіст В.В., Петрук О.М. Теоретичні засади амортизаційної політики: стан проблеми та напрями удосконалення. *Економіка, управління та адміністрування*. 2022. № 2(100). С. 7682.
29. Швець Н.В. Амортизаційна політика підприємства: проблемні питання. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. № 6 (230). 2016. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/84594295.pdf>
30. Шмиголь Н.М., Макієнко Ю.В. Аналіз закордонного досвіду у сфері методів нарахування амортизації. *Класичний приватний університет*. 2019. Вип. 5 (16). С. 98–105.
31. Шумейко О.Ю., Бурченко В.С. Амортизаційна політика та її вплив на відтворення основних засобів підприємства *Ефективна економіка*. 2015. № 10 URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4424>